Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ ССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

…тэмнай 1921 оной …брийн 21-һээ гарана. | № 245 (18568) | 1990 оной октябриин 24, среда | Сэн 3 мүн.

ЭСЭСЭЙ ДҮН ЮУ ХАРУУЛААБ?

Республикымнай ажахынуудта байгша ондо …508 центнер үбһэн һурилэгдэжэ, 4 841 530 …ер сенаж, 7 888 425 центнер силос, тэрэ тоодо …4 центнер шанаржуулагдаһан силос дарагда… мүн 243 376 центнер тэжээлэй корнеплод суг…агдажа, 296 644 центнер ногооной витаминтай гурил бэлэдхэгдээ. Һүүлэй дүнгөөр 592 759 центнер һолоомон суглуулагдаба.

✧ Энэ жэлдэ колхоз, совхозууд болон хүдөө ажахын предприятинууд 2 893 148 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй бүдүүн, мүн 1 377 704 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй шэмэтэ тэжээл бэлэдхэжэ абаба.

✧ Адууһа малай условно толгой бүхэндэ 9,22 центнер тэжээлэй единицын хүртэхөөр үбһэн, сенаж, силос, ногооной гурил, тэжээлэй корнеплод нөөсэлэгдөө. Тэрэшэлэн 309 645 центнер таряа талханай зүйл малай тэжээл болгогдохоор тээрмэдэгдэжэ бэлдэгдэбэ.

…й уларилай ушаруулһан …эһээ уламжалан, байг…до республикымнай кол…совхозууд үбһэ тэжээл …эгээ урдынхитай жэ…элгүй хожомдожо эхил…ртөө бүришье һаа, унжа…уваа. Тиигэжэ энэ жэлдэ …ала үбһэн багаар, муу …тэйгаар хуряагдажа һү…дөө. Буряадай Статисти…республиканска управле…суглуулжа согсолһон …мэдээнүүдые зэргэсүүлэн …ан, энэ жэлэй октябри…эй байдалаар Ахын, Ба… районуудта бусадһаа …үбһэн бэлэдхэгдэһэн …Энэньшье ойлгосотой …аа. Дурсагдагша район…та сабшалангай ногоогоор …даража, ногооной гу…таргажа үшөөл заншаа…байна ха юм.

…өө республикымнай ажа…ахта үбһэ тэжээл бэлэд…даһань уни үнгэрөө ааб даа. Эдэ үдэрнүүдтэ сабшалан дээрэ хагданһаа ондоо юун байха бэлэй. Колхоз, совхозууд үбһэнэйнгөө шанарай бирагүй байһые хараада абажа, тэрэнээ малдаа заабол шанаржуулаад эдюулхэ бэлэдхэл хэнэ.

Хэрбээ үбһэнэй урдынхиһаа тон багаар абтаа һаа, шэмэтэй, шанартай сенаж горитойхоноор дарагдаа. Жэшээлбэл, байгша ондо Баргажанай, Зэдын, Яруунын, Загарайн, Кабанскын, Прибайкалиин, Түнхэнэй, Хориин районууд сенаж даража абаха түсэбөө 100, мүн зуу гаран процент дүүргэз. Эндэ Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй районуудта иимэ зүйлэй тэжээл багаар нөөсэлэгдөө.

Силос даража абаха түсэбөө республикымнай ажахынууд 105,7 процентдэ хүргөө. Тусхайлбал, Бэшүүрэй, Загарайн, Ивалгын, Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй, Прибайкалиин, Баунтын, Хойто-Байгалай, Тарбагатайн, Хориин районуудта силос ехээр даргдаа гэхэ гү, али хараалагдаһан түсэбынь 100, мүн зуунһаа дээшэ процент бэелүүлэгдээд байна.

Тиин гэһээ Хяагтын район түсэбөө хахадлажа бираагүй. Мүн Хурамхаанай район срой-доол 71 процентдэ хүргөө.

Уридшалан багсаамжалхада, республикымнай диилэнхи районуудта тэжээлэй корнеплод яһала ургасатай байба. Мүнөө малай үбэлжэлгын эхилээд байһан үедэ фермэнүүдэй үнеэд силосһээ гадна куузику, турнепсээр хооллуулагдана.

Һүүлэй мэдээгээр Хойто-Байгалай, Түнхэнэй районуудай ажахынуудта тэжээлэйнь корнеплод горитойгоор хуряагдаа. Бусад районуудта энэ худэлмэринь һаял үргэдэжэ байна.

Энэ жэлдэ ажахы бүхэндэ һолоомон элбэг. Тэд иимэ зүйлэй тэжээлээ саг сооньһайнаар суглуулжа абаха, малай гүүртэ, фермэнүүдтэ зөөжэ һурилхэ гээшэ ехэ удха шанартай. Байгша ондо Баргажанай райондо энэ худэлмэри урагшатайгаар эмхидхэгдэнхэй. Тиихэдэ Ивалгын, Хориин районууд һолоомоёо гээлтэ хоролтогүйгөөр суглуулна.

Ногооной гурил гаргаха хүдэлмэримнай урагшагүй байба гэхэ гү, али недондонойхиһоо багаар бэлэдхэгдээ. Гүрэндэ тушаахада үнэ сэнтэй иимэ зүйлэй тэжээл Түнхэнэй, Хэжэнгын, Яруунын районуудта горитойхоноор абтаа. Мүн Ивалгын, Тарбагатайн районууд түсэбөө 84,7—87,8 процентдэ хүргөө юм. Тиин гэһээ Загарайн, Прибайкалиин районууд хараалагдаһан түсэбөө хориншье процентдэ хүргөөгүй байна.

Байгша ондо Кабанскын район хамагһаа ехээр тэжээл бэлэдхээ гэхэ гү, али малайнь условно толгой бүхэндэ 14,85 центнер тэжээлэй единицэ абтаад байна. Тиихэдэ Тарбагатайн, Прибайкалиин районуудта 13,41—13,96 центнер, Загарайн Ивалгын районуудай ажахынуудта 12,04—12,35, Бэшүүрэй Зэдын, Мухар-Шэбэрэй, Хяагтын, Хориин районуудта 10—11 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл бэлэдхэгдэд байна.

Энэ жэлдэ юрэнхы дээрээ Яруунын райондо тэжээл бусадһаа багаар нөөсэлэгдөө гэхэ гү, али малайнь условно толгой бүхэн оройдоол 5,91 центнер тэжээлэй единицээр хангагдаад байна. Тиимэһээ эндэ малайнь үбэлжэлгэ бэрхэтэйхэн байдалда үнгэржэ магад.

Байгаалиин бэрхэшээлһээ уламжалан гэхэ гү, али үнэтэ сагаа хооһоор үнгэргэхэгүйн түлэ диилэнхи районууд бии байгаа траншейнүүдээ сенаж, силосоор дүүргэһэниинь мүнөө найдамтайхан болоод байна. Тобшолбол, шэмэтэй, шанартай тэжээл ехээр бэлэдхэһэндээ республикымнай ажахынууд талха таряанай зүйл багаар гаргашалхаһаа гадна малаа һайнаар ондо оруулхаар аргатай болоод байна. Тиихэдээ муу шанартай үбһэеэ, һолоомоёо тэрэл зандань малдаа үгэнгүй, заабол шанаржуулхаар хүдэлмэреэ эмхидхэхэ болоно. Тодорхойлбол, мүнөө бэлэдхээд байһан тэжээлээрээ бүхы адууһа малаа һайнаар ондо оруулхын хажуугаар ашаг шэмыень эрид дээшэлүүлхэ тэмсэлээ улам үргэдхэхэ болоно гээшэл.

Редакциин агропромышленна таһаг.

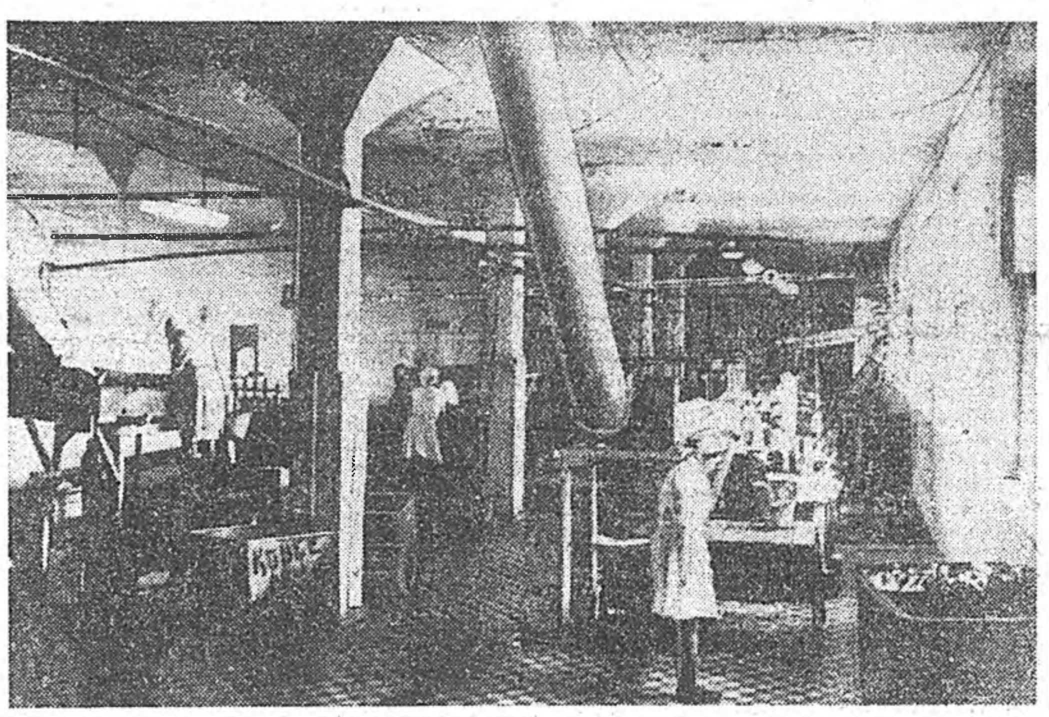

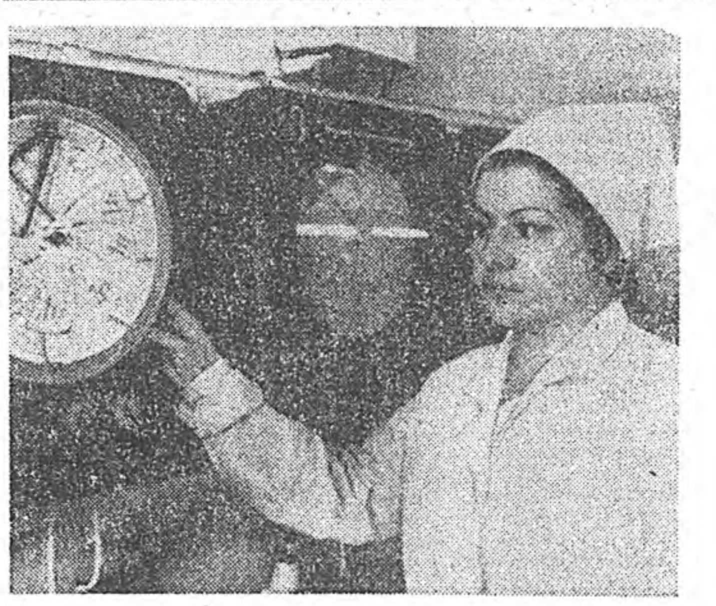

ТҮГЭС ОНЬҺОЖОРУУЛАГДАНХАЙ

Улаан-Үдын мяха-консервын комбинадай консервэ үйлэдбэрилэн гаргадаг цехтэ нэгэ халаанда 220 хүн хүдэлдэг. 10 гаран түхэлэй консервэ эндэ үйлэдбэрилэгдэнэ.

...Томо хара автоклавууд-амһартанууд соо консервын бааханууд 110—120 градус халуунда бусалгагдана. Эндэ В. В. Илюнько үнинэй һайнаар хүдэлнэ.

Эндэхи порционно 5 отделенидэ 7 бригада бии юм. Бригадир Владимир Воробьев, Полина Одуева, Екатерина Титкова, Людмила Крюкова, Петр Елазов бэрхэ эмхидхэгшэд юм. Эдэнэр халаан бүриингөө нормо үлүүлэн дүүргэдэг.

— Завод бүрин түгэс оньһожоруулагданхай. Хахад жэлэй туршада предприятимнай хүдэлөөгүй. Мүнөө эршэдээ оронхойбди,— гэжэ В. Г. Артемов хөөрэнэ.

Литографиин отделениин коллектив 20 хүнһөө бүридэнэ. ФРГ-гэй үйлэдбэриин «Майланбер» машина эндэ ашаглагдадаг юм. Л. П. Перелыгина 8 жэлдэ оператораар ажалладаг. Ажалша бэрхэ хүнүүд эндэ олон.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Порционно отделени соо. 2. Консервэнүүдые бусалгагша В. В. Илюнько. 3. Хүдэлмэрилэгшэ Лукерья Федорова.

С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.

Республикымнай ажалай үдэр

КОНКУРС ҮНГЭРГЭГДЭБЭ

…ма бүтээлгын заводой то…үдай, фрезеровщигуу…слесарьнүүдэй дунда мэр…ээрээ эрхимлэгшэ гэһэн …тэ нэрэ зэргэдэ хүртэхын …конкурс үнгэргэгдэбэ. …онкурсын гол зорилго гэ…ажалай түрүү онол арга…ые, дүй дүршэл элирүүл…оной дунда дэлгэрүүлгэ …ю.

…абариха эрхим шанартай… дүүргэһэн, теоретическэ …ата һайнаар гараһан С. Е. …тьев «1990 оной эрхим …ь» гэһэн нэрэ зэргэдэ …э, дипломоор шагнаг… Токарьнууд М. П. Далба… Л. Захаров гэгшэд удаа… һууринуудые эзэлээ. Фре…щик А. П. Тыжебров хоёрдохи һуурида гараһан байна. 1-дэхи, 3-дахи һуури тэдэнэр сооһоо хэншье эзэлээгүй. «1990 оной эрхим слесарь» гэһэн нэрэ солодо С. Е. Кобец хүртөө. Удаадахи һууринуудта О. К. Манилов, П. С. Старков гэгшэд гараа. Конкурсын дүнгүүдээр С. Е. Дементьев, О. К. Манилов, Г. Л. Захаров гэгшэдтэ разрядынь дээшэлүүлэгдэһэн байна. Слесариин һурагша П. С. Старковто 2-дохи разряд олгогдоо юм.

Конкурсын һүүлээр тэдэнэрэй дунда хоморой эд бараа абахаар лотерей наадагдаа.

Л. КОЗУЛИНА, заводой социалис мүрысөөнэй талаар инженер.

СЪЕЗДЫН ДЕЛЕГАТ

…дын вольфрам-молибденэй комбинадай Юнхэрэй уур… А. А. Шагдуровай хүтэлбэрилдэг бригада байгша оной …дэ оролһон гээгдэлһээ гарахын тула бүтээсэ ехэтэйгээр …жэ, хоёрдохи кварталай дүнгүүдээр түрүүшүүлэй тоодо …о һэн. Тиин түйлаһанаа батадхан, 9 һарын түсэб сүм бэе…жэ шадаа. Эндэ бригадирай габьяа ехэ юм. Тэрэ хүтэл…лдэг коллективээнгээ хүдэлмэри һайнаар эмхидхэдэг, …лжэ шададаг бэлиг шадабаритай.

Александр Аюшеевич Шагдуров тус уурхайда 1972 онһоо …о ажаллажа байна. Олон жэлдэ оролдосотой һайнаар …эһэнэйнгөө түлөө Ажалай Алдар Солын III, II шатын …енуудаар шагнагдаһан юм. Тэрэ ниитын ажабайдалда …тэйгээр хабаадалсадаг. Комбинадай коллектив А. А. …уровые СССР-эй Профсоюзуудай XIX съездын делегадта …дадаар зууршалаа һэн. Тиин Буряадай ССР-эй проф…зуудай соведэй пленум дээрэ тэрэ делегадаар һунгагдаа.

Н. ДОРЖИЕВА.

СССР-эй Верховно Соведэй сесси

ХОНЖОО НАЙМАА БОЛЮУЛАХА

Октябриин 22-то Кремль соо СССР-эй Верховно Соведэй дүрбэдэхи сесси хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлбэ. А. И. Лукьяновай түрүүлэлгэ доро үнгэрһэн палатануудай үглөөнэй хамтын заседани дээрэ депутадууд «Худалдаа наймаандахи үнгэрһэн хэтэрүү ябадалай болон харюусалга шангадхаха тухай» хонжоо наймаа хэһэнэй түлөө СССР-эй Хуулиин проектые зүбшэн хэлсэжэ эхилээ. Энэнь зүбшэн хэлсэлгэдэ бэлдэгдэһэн Хуулиин проектнүүдэй нэгэниинь болоно. СССР-эй Министрнүүдэй Совет тэрэниие парламентда дурадхаа юм.

Тусгаар байгуулагдаһан хүдэлмэриин бүлэгтэ, зохихо комитедүүд болон комиссинуудта тэрэниие хаража үзэхэ саг депутадуудта байгаа. Хуули гаргаха талаар СССР-эй Верховно Соведэй Комитедэй секретарь В. И. Семенко элидхэл хэхэдээ, тэдэнэй тобшолнуудые найруулһан байна. Хуулиин иимэ проектые бэлдэхые баадхаһан гол шалтагаануудые тэрэ нэрлэбэ: эдеэ хоолой зүйлнүүдэй болон промышленна эд бараанай хонжоо наймаанай сэнгүүд зоргоорсо дээшэлжэ байнхай.

Орон соо үйлэдбэрилэгдэдэг арадай хэрэглэмжын эд бараанай хахад шахуу хубинь хонжоо наймаашадай гараар дамжажа, хэрэглэгшэдтэ хүрэнэ гэжэ тооложо гаргагдаһан байна ха юм. Эндэһээ уламжалан, общество соо хүнүүдэй һуудал байдалда түбэгтэй байдал тохёолдоно. Хонжоо наймаа хэһэнэй, худалдаа наймаанда албан тушаалаа хэтэрүүлһэнэй түлөө харюусалга хараалһан хуулиин хэдэн документнүүдые шэнээр хаража үзэхэ хэрэгтэй болоо. Зоргоороо дээшэлжэ байһан хонжоо наймаанай үнэ сэнгүүдһээ хүн зониие найдамтайгаар зайсуулха, гүрэнэй доогуур сэнгүүдые хамгаалха саг болоо. Һая баталагдаһан «Арадай ажахые гуримшуулан һайжаруулха ба дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн орохо талаар гол шэглэлнүүд» соо эдэ бүгэдэ хараалагданхай.

Хуулиин тус проект тушаа хуули хамгаалгын зургаануудай һанамжануудые СССР-эй дотоодын хэрэгүүдэй министрэй нэгэдэхи орлогшо В. П. Трушин найруулба. Урданай дүй дүршэл, мүн экономикын һалбарида боложо байһан хубилалтанууд хуулиин проект соо хараалагдаа гэжэ тэрэ онсолон зааба. Удаань үгэ буляалдаата хөөрэлдөөн эхилбэ. Хуулиин проект тушаа депутадууд ондо ондоо һанамжатай байба.

РСФСР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ ЗАСЕДАНИ

РСФСР-эй Соведүүдэй байшан соо РСФСР-эй Верховно Соведэй түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо Р. И. Хасбулатовай түрүүлэлгэ доро РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй заседани үнгэргэгдэбэ.

РСФСР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ съезд зарлаха, тэрэнэй зүблэхэ зүйлнүүд болон съезддэ бэлдэхэ комисси байгуулха тухай асуудал хаража үзэгдэбэ. Ноябриин 27-до Москвада съездые эхилхэ дурадхал РСФСР-эй Верховно Соведэй зүбшэн хэлсэлгэдэ табиха шиидхэбэри абтаба.

Экономическа реформые хуулиин талаар хангаха түрүүшын ээлжээнэй хуулиин документнүүдые бэлдэлгэтэй холбоотой асуудалнууд заседани дээрэ зүбшэн хэлсэгдэһэн, РСФСР-эй Верховно Соведэй ерэхэ долоон хоногой хүдэлмэриин график баталагдаһан байгаа.

ШАХТЁРНУУДАЙ СЪЕЗД ХҮДЭЛМЭРЕЭ ЭХИЛБЭ

ДОНЕЦК. Ороной нүүрһэнэй бүхы уурхайнуудһаа 900-гаад делегадууд шахтернуудай бүхэсоюзна хоёрдохи съездэ Донецкдэ суглараа. Октябриин 22-то тэрэ хүдэлжэ эхилээ.

СССР-эй шахтернуудай нэгэдэхи съездын шиидхэбэринүүдэй хэр дүүргэгдэжэ байһан тухай, дэлгүүрэй экономикын эрхэ байдалда нүүрһэнэй промышленностиин хүдэлмэри ба горнягуудай дулдыданги бэшэ профсоюз байгуулха тухай гурбан гол асуудал хуралдаанда хабаадагшад зүбшэхэ болоно. Элидхэлнүүд хэгдэхэ, ерээдүйн профсоюзай уставай али нэгэнэйнь шэлэгдэхэ хэдэн проектнүүд делегадуудай анхаралда дурадхагдаха юм.

Стачкомуудай уридшалан хэһэн хүдэлмэриин ашаар ороной нүүрһэнэй предприяти бүхэнэй түлөөлэгшэ съезддэ хабаадана. Дутэрхы предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэд, бусад хэдэ хэдэн профсоюзуудай түлөөлэгшэд, гадаадын айлшад — уригдаһан 100 гаран хүнүүд шахтернуудай хуралдаанай хүдэлмэридэ хабаадана.

— Горнягуудай дулдыданги бэшэ профсоюз байгуулха гээшэ съездын гол асуудал болохо,— гээд эмхидхэлэй комитедэй түрүүлэгшэдэй нэгэн Г. Озоровский хэлэнэ.—Бидэ гансал профсоюз байгуулха бэшэ, харин съездын хараалһан түсэбүүд болон зорилгонуудые, тэрэ тоодо правительстватай горнягуудай шэнэ профсоюзай баталха, хүтэлбэрилхы зургаануудые һунгахабди.

(ТАСС).

Шахтёрнуудай II съездын делегадуудта СССР-эй Президент М. С. Горбачевой хандалга

Хүндэтэ нүхэдүүд!

Таанадые, шахтернуудай хоёрдохи съездын делегадуудые, амаршалнаб.

Орон соо, нүүрһэнэй промышленностьда тохёолдоһон байдал тухай, совет шахтерой хуби заяан тухай һанаагаа зобоһон дээрээ энэ съезддэ сугларһаад байһыетнай мэдэнэб.

Нүүрһэнэй промышленностьдо тохёолдоһон хүшэр хүндэ байдал тушаа таанадай һанаагаа зобоһые минии сүм хубаалдадаг байһыемни таанад һайн мэдэхэт. Манай уулзалгануудта бидэ энээн тухай нэгтэ бэшэ хэлээбди. Иимэ байдал үндэһөөрөө хубилгагдаха ёһотой гэжэ та бидэнэр мэдэнэбди.

Шахтернуудай ажалай ба ажабайдалай эрхэ нүхэсэлнүүдые һайжаруулха талаар правительствын, һалбариин хүтэлбэриин, профсоюзуудай хараалһан хэмжээнүүдэй зариманиинь дүүргэгдээгүй гэжэ сэхэ мэдэрхэ ёһотойб. Танай энээчэй урда тээхи, нэгэдэхи съездын зарим шухала, үндэһэ бэримтатай эрилтэнүүдэй дүүргэгдээгүй байһаниинь халагламаар.

Энээнэй шалтагаанууд олон. Ажабайдал маанадта шангэ һургаал үгэнэ. Правительствын болон шахтернуудай хүсэлэл оролдолгонуудые нэгэдүүлжэл, байдалаа һайн тээшэнь эрид хубилгажа болохо. Арсалдаад байха бэшэ, харин хөөрэлдэхэ, харилсаа холбоо бэелүүлхэ гээшэ амжалтын эрхэ нүхэсэл мүн.

Хүшэр хүндэ байдалһаа гараха бодото арга замуудые имагтал хамтынгаа хүсөөр бэдэрэлгэ танай съездын гол удха болохо бээз гэжэ би бата̄ар этигэнэб. Политическэ ба социально-экономическа байдал гуримшуулха, эрхэтэдэй амгалан ба эбтэй эетэй оршон байдал хангаха хэрэгтэй.

Нягта жагсаалтай, журамтай, политическэ ушар ёһо мэдэхэ байһаараа шахтернууд хэзээдэшье мэдээжэ байгаа. Хүндэтэ нүхэдүүд, ажабайдалай эрид хубилжа байһан сагта һайн һайхан дура хүсэл гаргахые, орон соохи байдалые гуримшуулха, дэлгүүрэй харилсаануудта экономикые шэлжэн оруулха, хүнүүдэй һуудал байдалые һайжаруулха талаар хэмжээнүүдые дэмжэхые таанадые, ороной бүхы шахтернуудые уряалнаб. Ажал хэрэгээрээ, ажахынууд хоорондын харилсаануудые бэхижүүлжэ, эмхидэл ба журам һайжаруулжа, эдэ хэмжээнүүдые дэмжэхэ бээзт гэжэ найданаб.

Съезддэ уриһанайтнай түлөө баярые хүргэхэ һанаатайб. Съезддэ ошожо шадахагүй байһамни халагламаар. Мүнөө Москвада хэды шухала асуудалнуудай хаража үзэгдэжэ байһыень таанад мэдэнэт. Донецкдэшье, Кремль соошье та бидэ нэтэл зорилго шиидхэнэ гээшэбди. Манай ажал хүдэлмэри нэгэн һаналтайгаар ябуулагдаха бээз гэжэ найданаб. Танай съездын хараалһан бүхы туһатай, үнэхөөрөө хубилган шэнэдхэлгын хэмжээнүүд манай экономикые ба обществые саашадань шэнэдхэхэ хамтын программада оруулагдаха гэжэ этигэхэдэтнай болохо.

Үрэ түгэсөөр хүдэлыт даа.

ЛЮКСЕМБУРГЫН ПРЕМЬЕР-МИНИСТР—МАНАЙ ОРОНДО

Албанай хэрэгээр Советскэ Союзда ерээд байһан Люксембургын Премьер-министр Ж. Сантертэй СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. И. Рыжков октябриин 22-то Кремль соо хөөрэлдэһэн байгаа.

Хөөрэлдөөнэй һүүлээр 1991—92 онуудта Совет Социалис Республикануудай Союзай правительствын ба Люксембургын Агууехэ герцогствын правительствын хоорондо автомобильна уласхоорондын холбоон тухай хэлсээндэ, мүн соёлой болон эрдэм ухаанай харилсаа холбооной талаар программада гар табигдаба.

Энэл үдэр СССР-эй Президент М. С. Горбачев Ж. Сантертэй уулзаа. Европын асуудал хөөрэлдөөнэй гол анхаралда байба. Европын арадуудай хоорондохи харилсаанууд шэнэ үе сагта ороо гэжэ ханалтатайгаар тэмдэглэгдэбэ.

(ТАСС).

АРАДАЙ АЖАХЫЕ ТОГТОНИЖОРУУЛГЫН БА ДЭЛГҮҮРЭЙ ЭКОНОМИКОДО ШЭЛЖЭН ОРОЛГЫН ГОЛ ШЭГЛЭЛНҮҮД ТУХАЙ

СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ М. С. ГОРБАЧЕВОЙ хэлэһэн үгэ

…ндэтэ нүхэд депутадууд!

СССР-эй Верховно Соведэй …абариин ёһоор «Арадай …ые тогтонижоруулгын ба …үрэй экономикодо шэл… оролгын гол шэглэлнүүд» …дай үзэмжэдэ табигдаба.

…үшэр хүндэ бэдэрэлгэнүүд …энь. Мүнөөдэр бидэ … харюусалгатай шэглэл … абаха болонобди. …дхэбэри абалгаа үшөө …н хойшолуулха аргамнай …, Энэ документын гол шу…шэглэлынь, гүнзэгы уд…, сентябрь һарада минии …дай үзэмжэдэ табигдаһан …программадал адли. Гэхэтэй … эндэ СССР-эй Верховно …едэй комитедүүд болон …иссинуудай, арадай депу…уудай ажаглалтанууд анха… абтаһан байна.

Союзна ба автономито рес…ликануудай дурадхалнууд, республикануудай Верховно Соведүүдтэ зүбшэн хэлсэлгын дүнгүүд, хэблэлдэ толилогдоһон материалнууд анхаралтайгаар шэнжэлэгдэһэн байна. Хүдэлмэришэдтэй болон таряашадтай, соёлой ажал ябуулагшадтай, ажахын, партийна ба профсоюзна хүдэлмэрилэгшэдтэй һүүлэй үедэ боложо үнгэрһэн уулзалгануудай дүнгүүд мүн лэ анхаралда абтаа.

Республикануудай Президентнүүдтэй болон Верховно Соведэй түрүүлэгшэнэртэй, Моссоведэй болон Ленсоведэй түрүүлэгшэнэртэй тэрэниие зүбшэн хэлсэһэнэй удаа энэ документ улам нарижуулагдаһан байгаа. Гол шэглэлнүүдые бэлдэхэдээ, һүүлэй үедэ боложо байгаа шэнэ үзэгдэлнүүдые ба үйлэ хэрэгүүдые анхаралдаа абаха хэрэгтэй болоо һэн.

Союзна республиканuудай Верховно Соведүүдэй Декларацинууд манай олон үндэһэ яһатанай ажаһуудаг гүрэн түрэдэ боложо байгаа хубилган шэнэдхэлгын түйлалтануудай, гүнзэгы хубилалтануудай гэршэ боложо, засагай бүхы шатануудта хуули зохёохо талаар ажал ябуулгада нүлөө ехэтэй түлхисэ үгэһэн байна. Гэбэшье, юрэнхы дээрээ энэ һайн һайхан хэрэг дутагдалнуудгүй байгаагүй. Нэн түрүүн энэнь засаг гүйсэдхэхэ талаар ажал ябуулгада хабаатай.

Гансашье Союзай правительство бэшэ, мүн баһа республикануудай правительствანууд түбэй нүлөөнһөө гаража шэдаагүй, олонхи ушарта экономическа политика болон ажахын хэрэгые удаа дараалан ябуулхадаа, олон бэрхэшээлнүүдтэй ушардаг байгаа гэжэ бидэ мэдэнэбди. Энээнһээ уламжалан, экономикын болон ниитын ажабайдалай тэнсүүриие эбдэһэн, экономикые һуларуулһан, хоорондоо зүрилдөөтэй шиидхэбэринүүд засагай зургаануудаар абтаһан байгаа. Энээндэ нэгэ жэшээ дурдая. Хүдөө ажахын продукци бэлэдхэхэ хэрэгтэ ушарһан бэрхэшээлнүүдые дабаха зорилготойгоор РСФСР-эй правительство өөһэдөө мэдээд үхэр мал ба шубуу худалдажа абаха сэнгүүдые үргэһэн байна.

Иимэ шиидхэбэри Россиин Верховно Соведэй баталан абаһан «500 үдэрэй» программада зүрюу удхатай байна, тус программа дотор худалдан абалгын ба оптово сэнгүүдые дээшэлүүлгые хорихо гэһэн эрид шанга эрилтэ табигдаһан байгаа. Иимэ харюусалга ехэтэй алхамай бусад республиканuудтай болон түбтэй зүбшэн хэлсэгдэнгүй абтаһан тухай би эндэ хэлэнэшьегүйб.

Өөрынгөө ээлжээндэ тохёолдоһон байдалһаа гараха арга бэдэрхэдээ, союзна правительство орон доторхи худалдан абалгын сэнгүүдэй ниитэ хэмжээе дээшэлүүлжэ, хүшэр хүндэ байдалда «өөрынгөө хубитые» оруулна. Энээнһээ боложо бюджедтэ дуталдадаг мүнгэ зөөриие бага болгохо, гүрэнэй мүнгэнэй ажахые элүүржүүлхэ талаар байгша ондо түйлагдаһан һайн хубилалтанууд үрэгүй үлэхэ болоно.

Имэрхүү байдал мүн баһа оптово сэнгүүдтэй тохёолдоод байна. Май һарада правительство предприятинуудта шэнэ прейскурантнуудые дамжуулан үгэһэн байгаа гэжэ мэдээжэ. Сэнгүүдэй дээшэлхыень хүлеэһээр предприятинууд удаадахи жэлдэ ажахын хэлсээнүүдые баталаагүй байһаар. Ажахын талаар холбоо харилсаануудые таһалдуулха аюул бодото дээрээ али олон ушарта бии болоод байна. Иимэ оршон байдалда бүри Президент оршон байдалай баалалтаар мүнөө мэдээжэ болоһон хоёр указ баталан абаа һэн.

Йигээд ерэхэдээ, нүхэд, бүри дэлгүүртэ шэлжэн оролгын программые зохёохо шатада, финансануудые элүүржүүлхэ, нэгэшье алхам хээгүй байжа, түхэригые бэхижүүлхэ талаар мүнгэнэй үнэ сэнгэй уналгада үшөө нэгэ түлхисэ үгэһэн байнабди. Энэ хадаа таанадай үзэмжэдэ табигдаһан документын удхада мүн лэ нүлөө үзүүлээ.

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта).

СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ М. С. ГОРБАЧЕВОЙ хэлэһэн үгэ

[Түгэсхэл. Эхниинь 1-дэхи нюурта].

Дэлгүүртэ шэлжэн оролгын бүхэсоюзна программые тон наринаар зохёолгоһоо арсажа, гол шэглэлнүүдыень таанадай үзэмжэдэ табиһан ушараа саашадань би тайлбарилха хүсэлэнтэйб.

[illegible] нэдхэлгэдэ харaa шугам нэгэ удхатай, тодорхой, эли байха ёһотой.

Юрэнхыгөөр хэлэхэдэ, зүбшэн хэлсэһэнэй удаа абтаһан ниитэ гол ёһо гуримуудта түшэглэн, Президент, правительство тэдээндэ үгтэһэн эрхэ түлөөлэлгэнүүдые хэрэглэхэ аргатай байха тухай эндэ хэлэгдэнэ. Харин республиканууд эдэ юрэнхы гол шэглэлнүүдэй хэмжээндэ, хэрэгтэй болоо һаань түбэй туһаламжатайгаар, өөһэд хоорондоо хэлсэжэ, дэлгүүртэ шэлжэн оролгын, тогтонижоруулгын программануудые баталан абажа бэелүүлхэ аргатай болохо байна. Тобшохоноор оролто үгэ хэлэхэдээ энээн тухай хэлэхэ гэжэ һанаһан байгааб.

Мүнөө дэлгүүр тухай үшөө дахин.

Дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн оролгодо бидэниие ажабайдал өөрөө асараа. Энээниие тайлбарилһуу. Захиран зонхилолгын системэ бүхы обществые, хүнүүдэй, ажалша коллективуудай ажал хэрэгые ямаршье хубилалтагүйгөөр байлгана гэжэ ойлгоходоо бидэ экономическа эрид шиидэнги хубилалтануудай харгы замда гараһан байгаабди. Экономическа ажабайдалай бии байһан түхэл маягууд, манайда хуулита болоһон зөөриин талаар харилсаанууд хүнэй эдэбхи үүсхэлые болон һүбэлгэн ёһоор хэрэг эрхилхэ шэнжэ шанарыень һуладхаһан байгаа.

Октябриин эхи табиһан уряануудта үшөө дахин тэхэрижэ, хүниие экономикын эзэн, гол үйлэдэгшэ нюур болгожо тэхэрюулхэ зам бэдэрхэ хэрэгтэй болоһон байгаа. Имагтал энэ зорилго бидэниие экономическа реформын гол асуудалнуудта, зөөри тушаа харилсаануудые хубилган шэнэдхэхэ, хүнүүдые үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдэй эзэн болгохо, үйлэдбэрилэгдэһэн продукциие зөөри болгохо хэрэгтэ бидэниие хүргэһэн байна. Харин эзэн хүндэ захиржа болохогүй, тэрээндэ экономическа ондоо эрхэ байдал хэрэгтэй болоно, тэдэнэр энэ эрхэ байдалда экономикын субъект боложо хабаадаха байна. Энэ эрхэ байдал — дүүрэн удхатай, бүхы харилсаануудта үргэн арга боломжо олгохо дэлгүүр мүн болоно. Экономическа дүүрэн эрхэ сүлөө олгоходоо, бидэ дэлгүүр тээшэ, тэрээнтэй холбоотой харилсаануудта дабшанабди.

Дэлгүүртэ шэлжэн орохсёо байһан ушарһаа айха, һүрдэхэ үзэгдэлнүүд тухай хэдэн үгэ. Эндэ бидэ бодото байдалһаа эхитэй байха зэргэтэйбди. Энэ үйлэ хэрэг юрын бэшэ. Экономикын байгууламжые хубилгаха, тэрэниие хүнэй эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэ шэглүүлхэ ажалда хандасые үндэһөөрнь хубилгаха хэрэгтэй болоно.

Юрэнхыдөө тухайлхада, зарим үйлэдбэриин хэмжээн бага болохо, юундэб гэхэдэ, юрэ- [illegible] гөө бэлиг шадабаряа, ухамай ябуулгаяа, зохёохы хүсэ шадалаа бэелүүлхэ нэлтэтэй харгы болоно ха юм.

Мүнөө, ороной ороод байһан экономическа горитой бэрхэшээл түбэгүүдтэй үедэ, нэгэ заримашуул иигэжэ һанамжаа хэлэдэг байна: харин бидэ захиргаанай-зонхилолгын системэһээ арсахадаа, ехэ яараа бэшэ аа гүбди?

Байгаалиин айхабтар ехэ баялигуудые саашаданьшье үрижэ байгаад, иимэ системын һалалгые удааруулха гэжэ оролдожо, экономическа талаараа хүгжэнги оронуудһаа улам бүри ехээр гээгдэлтэй эбсэжэ, ажаһуудалай хэм хэмжээнэй доошололгые үшөө олон жэлдэ һунаажа, мүнөөнэй кризисые бага зэргэ саашань болгожо болохо байгаа юм ааб даа.

Гэбэшье иимэ замаар тэрэниие гүйсэд усадхажа болохогүй байгаа ха юм. Энээн тушаа би тон эли тодоор хэлэхэ ёһотойб. Бодолтой юумэ тоогоогүйн, ниитэ соёл болбосоролой зэбсэг болохо дэлгүүрһээ арсаһанай түлөө харюунь хэзээдэшье заатагүй ерэхэ ёһотой байна гээшэ. Шэлжэн оролгын үеын бодото бэрхэшээлнүүдһээ айгаад, арад зониие гэдэргээ эрьехые уряалһан хүнүүд мүнөөдэр ороноо гансал түүхын мухардалгада хүргэхэ байна бшуу.

Зөөри ба газар тухай. Экономикые бултыень гүрэнэй мэдэлдэ байлгаха ябадалые үлөөхэ гээшэ болохогүй үзэгдэл гэжэ мүнөө ойлгодог болоо хэбэртэй. Энэмнай тон шухала. Харин ямар аргаар зөөриин харилсаануудые хубилгахаб, яажа тэдэнэй олон янзын, адли тэгшэ эрхэтэй түхэлнүүдые бии болгохоб гэһэн асуудал эгээл шухалашье, хурсашье байһан зандаа.

Союзай хэмжээгээр үгээ ойлгосожо боломоор юрэнхы гол ёһо гэхэдэ, зөөриин олон ондоо ба адли тэгшэ эрхэтэй түхэлнүүд болоно гээшэ. Тэдэмнай өөрынгөө хүсэ шадалые эгээл гүйсэд дүүрэнээр харуулжа шадаха һалбаринуудта тэдэнэй нэгэн бүхэниие хэрэглэхэ арга олгохо байна бшуу. Бидэ холимог экономико тээшэ дабшажа ябанабди гэһэн тобшолол хэжэ болохо гээд би һананаб. Бодото оршон байдалые ёһотоор сэгнэлтэһээ эхи абахадаа, мүнөөнэй үйлэдбэриин эрхэ байдал өөһэдөө, түүхын ёһо заншалнууд, социальна оршон байдал зөөриин ниитын түхэлнүүдэй — акционерно, кооперативна, коллективнэ түхэлнүүдэй ехэнхидээ байхые баадхана гээд уридшалан тухайлжа болохо юм.

Манай өөһэдын болон дэлхэйн дүй дүршэл хараадаа абахада, гүрэнэй зөөриин горитой үүргэ тухай тодорхойгоор хэлэжэ болохо байна. Үмсын зөөриин үрдилдөөндэ диилэжэ гараха, ашаг үрэ үгэхэ газартал тэрэ байха эрхэтэй гээшэ. Тэд хүн зониие иимэ асуудал юунһээшье ехээр һанаата болгоно: хэдэн үеын совет хүнүүдэй ажалаар суглуулагдаһан зөөри хэнэй гарта орохоб, тэрэниие бидэ далда экономикын үсөөхэн хонжоо наймаашадта хубаажа үгэхэ гүбди. Общество энээниие эрид шууд буруушаана. Манай программые зохёон найруулхадаа, эгээл энээнһээ бидэ эхи абаһан байхабди.

Гүрэнэй мэдэлһээ гаргаха ба худалдаха ябадал хэхэдээ, хүтэлбэри болгохо юрэнхы гол ёһо гэхэдэ, энэ бүхы айхабтар ехэ хэрэгые ажалшадай өөһэдэйнь хабаадалгатайгаар, эсэсэй эсэстэ, тэдэнэй аша туһада хэхэ эрилтэ болоно ха юм. Харин зөөриин олон ондоо түхэлнүүдэй хүгжэлтын талаар урагшаа горитойгоор дабшаха арга олгохо тодорхой харгы замуудые республикануудта болон нютагай Соведүүдтэ бэдэрхэ баатай болонобди.

Онсо шухала, үни заяанай асуудал гэхэдэ, газарые эдлэхэ зөөри тухай асуудал мүн. Эндэ муугаа харуулһан урданай заншалнуудые бэшэ, харин үнэн зүб тухай ойлгомжо элирхэйлэн харуулдаг национальна гүн гүнзэгы ёһо заншалнуудые хараадаа абаха хэрэгтэй болоно.

Газарай харилсаануудые хубилган шэнэдхэлгын программа зохёон табихадаа, таряашаниие газар дээрэ ёһотой эзэн болгохо арга замуудые бэдэрхэ ушартай болоно. Газар дээрэ ажахы эрхилэлгын түхэлнүүдэй олон ондоо байлгын гол ёһоһоо документ эхи абадаг байна.

Үе залгамжалан үгэхэ эрхэтэйгээр, бүхы наһандаа газар арендэдэ абалгые хүгжөөлгэдэ гол түлэб түшэглэхэ гээшэ таарамжатай гэжэ тоолонобди. Тэрэмнай ажахы эрхилхэ эдэбхиин үргэн ехэ арга боломжо байгуулна, энээнтэй хамта хуули бусаар ушар гаргаха, газарай участогуудые хонжоо наймаан болгохо ябадалые гаргахагүй арга олгохо байна бшуу.

Эндэ хүдэлмэриин оройдоол юрэнхы шэглэл тухай хэлэгдэнэ гээшэ. Газар тухай асуудалаар арад зон һүүлшын үгэ хэлэхэ ёһотой. Энэмнай ажал хэрэгэй залан сэхэ талань болоно ха юм. Республикануудай хүсөөр, тэдэнэй хуулинуудай үндэһөөр газарай реформые дары түргэн эхилхэ, тэрэнэй үрэ дүнгүүд ерэхэ жэлдэ харагдаха ёһотой —энээнтэй хэншье арсалдахагүй байха гэжэ би һананаб.

Манай ниитын ухаан бодолдо нилээд үргэнөөр тараһан үшөө нэгэ айлга тухай. Дэлгүүр тээшэ дамжахадаа, бидэ социализмһаа арсанагүй гүбди?

Манай хүнүүдэй энэ асуудалые иигэжэ табилга нилээд ехэ юумэн тухай хэлэнэ гээшэ. Бүхы гажа буруу ябуулгануудай байбашье, хэды ехэ гээлтэ хохидолой үзэгдэбэшье, манай арадай даажа гараһан, гашуудал хохидолто үйлэ хэрэгүүдэй тохёолдобошье, социалис үзэл суртал хүнүүдэй ухаан бодолдо байна, гүнзэгы үндэһэ һууритай болонхой гэжэ харуулна.

«Социализм» гэһэн үгын гоё һайханһаа дулдыдангүй, ондоогоор хүнүүд социалис нангин зорилгонуудые сэгнэдэг байна бшуу. Тэрэниие социальна үнэн зүб, адли тэгшэ эрхын, эрхэ сүлөөгэй ба демократиин общество гэжэ ойлгодог байха юм. Бидэ хэрбээ, үндэр аша үрэтэй экономико байгуулжа, тэрэниие хүн гээшэ эрьюулжэ шадаал һаа, эдэ бүгэдые имагтал хангажа шадаха байнабди. Харин энээниие гансал дэлгүүрээр дамжан, бэелүүлжэ болохо ха юм. Ушар иимэһээ бидэ социализмые хооһон уряа үгөөрөө бэшэ, харин бодото дээрэнь бэхижүүлхэ гэжэ оролдоно гээшэбди. Хэрбээ экономическа сүлөө тухай, эдэбхи үүсхэл гаргалга тухай, баян дэлгэрээр ажаһуулга тухай, хүнэй хүсэ шадалай һайнаар хэрэглэгдэхэ эрхэ байдал тухай хэлсэхэ болоо һаа, тезд энэмнай социализмын нангин зорилгонуудта харюусанагүй гээшэ аал?

Танай үзэмжэдэ дурадхагдаһан документ хадаа социализмын нангин зорилгые бодото дээрэнь бэелүүлхэ талаар хэгдэхэ тодорхой алхамууд болоно ха юм. Тиихэдээ казарма болон адли тэгшээр бүхы юумэ хубаарилгые социализм гэжэ ойлгоогүйл һаа, эдэмнай иимэ алхамууд болохо байна ха юм.

Манай шэлэһэн стратегиие зохёон табилгыншье, тиигээд тиитэрэ бодото дээрэнь бэелүүлгын үедэшье бидэ манай обществын хүгжэлтын бодото байдалые саг үргэлжэ мэдэхэ, хараадаа абаха ёһотойбди гэжэ өөрынгөө хэлэһэн үгын эхиндэ би хэлээ бэлэйб. Эндэ шухалын шухала юумэн гэхэдэ, гүнзэгы хубилалтануудай боложо байһан олонациональна гүрэн дотор бидэ ажаһууна гээшэбди. Республикануудай бүрин эрхэтэ байдалые хараадаа абаагүй һаа, ямаршье програм-ма хосорхо жэшээтэй. Тиимэһээ гол шэглэлнүүд дотор тэрэ гол һуури эзэлнэ.

Манай обществын хүгжэлтын мүнөөнэй үе саг хэдээ түбэй газарта хатуу шангаар баригдаһан экономикоһоо, үнгэрһэн сагай нэгэдэмэл гүрэнһөө манай федеративна гүрэнэй шэнэ нэгэдэлдэ—бүрин эрхэтэ республикануудай союзда шэлжэн оролго мүн болоно, болохошье ёһотой гэһэн һанамжатай таанад зүбшэхэ байхат гэжэ би һананаб.

Тиихэдээ түбэй мэдэлһээ бодото дээрээ гаралга ба республикануудай бүрин эрхэтэ байдалые мэдэрэлгые гүрэнэй бүхы байгууламжые һандаргалгаһаа, экономико болон общество доторхи эмхи гуримгүй байдалһаа амяарладаг хилые дабахагүй гээшэ тон шухала удхатай. Энэмнай манай хамтын харюусалга мүн.

Энэ документ дотор иимэ тэнсүүриие оложо шадаабди гэжэ һананаб. Ниитэ союзна хэмжээгээр анха түрүүшынхиеэ республикануудай иимэ ехэ эрхэнүүд, тэрэ тоодо зөөриин, сэнгүүдэй, олзо доходой, эрхэтэнэй социальна хамгаалалгын, бюджет бүридүүлгэ ба хэрэглэлгын, урьһаламжын гурим хүгжөөлгын ба бусад олон талаар эрхэнүүд, батадхагдаба гээшэ.

Тэдэ экономикые гүрэнэй талаһаа гуримшуулгын бүри эрхэтэ субьектнүүд болоно ха юм. Тэдэ тодорхой ажал ябуулгын өөһэдынгөө хандалганууд ба программануудые баталха, бэелүүлхэ аргатай, харин эгээл шухалань—өөһэдынгөө ажал ябуулгын ашаг үрын ба зүб байһанай түлөө арадай урда харюусаха аргатай байха болоно. Союзай экономическа газар дайдын нэгэн ниитэ байлгые хангахын, ажахын үргэн нэгэдэлэй арга боломжонуудые, ниитэ союзна дэлгүүрэй аша үрые, бэе бэеынгээ аша туһануудта үндэһэлһэн ябуулгануудые хэрэглэхын тула республикануудай һайн дураараа үгэһэн эрхэнүүдые Союз батадхан абана.

Мүнгэн һангай, валютна, урьһаламжын системэнүүдэй, тамужанай политикын нэгэн ниитэ байлга хадаа түбэй газарай һанаанһаа абажа дурадхаһан юумэн бэшэ. Энэмнай манай ороной бүхы арадуудай зайлашагүй аша туһые элирхэйлнэ. Ушар иимэһээ имагтал эндэ хаашуулай зонхилолгын дахинаа дабталгануудые эрид шууд усадхаха, бүхы республикануудтай зүбшэгдэһэн шиидхэбэринүүдые абадаг, бэелүүлдэг болохо зэргэтэй. Юуб гэхэдэ, дэлгүүр хадаа буу зэбсэгэй аюултай хүсөөр бэшэ, харин экономическа найдамтай аша үрөөр арадуудые нэгэдүүлхэ арга олгоно ха юм.

Харин мүнөө экономикые тогтууритай болгохо ба дэлгүүртэ шэлжэн орохо талаар удаа дараалан хэгдэхэ алхамууд тухай. Дэлгүүрэй бүрин гүйсэд онол арга байгуулхын тула нилээд олон жэл хэрэгтэй гэжэ бултанда ойлгосотой гээд һананаб. Хаража үзэлгэдэ табигдаһан документ хадаа экономикые тогтууритай болгохо, дэлгүүрэй гол зэбсэгүүдые байгуулха эгээл орёо зорилгые шиидхэжэ байна.

Бодото дээрээ шэлжэн оролгын үе тухай эндэ хэлэгдэнэ гээшэ. Эндэ бүгэдэнһөө тон шухала юумэн гэхэдэ, саада захань жэл хахадай —хоёр жэлэй туршада мүнгэн һангай байдалые үндэһөөрнь һайжаруулха, мүнгэнэй гурим тогтууритай болгохо, түхэриг бэхижүүлхэ ябадал болоно. Энээнэй үндэһөөр саарһан мүнгэнэй үнэ сэнгэй уналгын хойноһоо хиналта хангаха, үнэ сэнгүүдые сүлөөтэ болгохо, экономическа аша туһатай ябуулга хэхэ, дэлгүүрэй өөрыгөө гуримшуулгын онол арга оруулалсан, таарамжатай эрхэ байдал байгуулха хэрэгтэй болоно. Эндэ бидэ эгээл эрид шиидэнги байха ёһотойбди. Тиимэ бэшэ байгаа һаа, хэжэ байһан бүхы юумэмнай бүтэхөө болихо.

Мүнөөнэй дэлгүүр —энэмнай зүндөө болохо ябадал бэшэ, гурим ёһогүй байдал бэшэ. Бүхы дэлхэй дээрэ дэлгүүр гуримшуулагдадаг байна бшуу. Тэрээндэ бюджедээр, налогой гуримаар, мүнгэн һангай ба урьһаламжын политикаар, валютна болон тамужанай хууляар дамжуулан нүлөөлдэг байна ха юм. Тиихэдээ үрдилдэн хүгжэхэ, һүбэлгэн бэрхэ наймаанай ябуулга хэхэ ба бусад эрхэ байдал байгуулагдаха ушартай.

Энэ хадаа теориин асуудал бэшэ, харин олон оронуудай дүй дүршэлөөр батадхагдаһан баримта болоно. Зүгөөр бидэ багашагшье һаа, өөһэдын дүй дүршэлтэй гээшэбди. Урдандаа эд бараанай нөөсэнүүдые жэлдээ 10—12 миллиард түхэригөөр дээшэлүүлхэдээ, эд хэрэглэмжын дэлгүүрые тиимэ ехээр бэшэшье һаа, һала тогтууритайгаар хангадаг байгаабди.

Мүнөө сэрэгэй промышленностиие хубилгажа эхилхэдээ, 1988 ондо эд бараанай нөөсэнүүдэй ургалтые 25 миллиард түхэригтэ, харин 1989 ондо 37 миллиард түхэригтэ хүргөө һэмди. Тиигэбэшье дэлгүүрэй байдал хангалтагүй муу болоһон байна. Ушар шалтагааниинь эли: бидэ энэ дэлгүүрые таарамжатай һайнаар гуримшуулжа шадахаяа болёобди, урда урдын жэлнүүдэйхиһээ хэдэ дахин ехэ мүнгэ гаргадаг болообди. Эсэстээ орон доторхи мүнгэн һангай байдалые хинажа шадахаяа болиһон байнабди. Гутал, эд бүд болон бусад эд бараа гаргадаг станогуудай Монетнэ дворой барлалгын станогһоо хурдан түргэнөөр хүдэлдэг болоо һаань, хэрэглэмжын дэлгүүрэй байдал гуримшуулагдаха байна.

Гүрэнэй бюджедэй тэнсүүриие хангаха гээшэ мүнөөнэй түрүүшын ээлжээнэй гол зорилго мүн. Тэрэниие шиидхэбэл, экономикые гүрэнэй зүгһөө хүтэлбэрилгын эрхэ нүхэсэлнүүдые шэнжэлжэ шадахабди, гүнзэгыгөөр бодомжологдоһон мүнгэн һангай политика бэелүүлхэ аргатай болохо байнабди.

Мүнөө СССР-эй Верховно Совет, союзна республикануудай Верховно Соведүүд 1991 оной бюджедэй проектые зүбшэжэ эхилхэ. Экономикые тогтууритай болгохо талаар шэглүүлэгдэһэн ямар хүсэлэл оролдолгонуудай горитой ехэ, ашаг үрэтэй байһаниинь эгээл эндэ абаһаар лэ элирүүлэгдэхэ бшуу.

Мүнгэ зөөриингөө хэмжээгээр ажаһууха хэрэгтэй. Энэ хадаа бидэнэй баримталан бэелүүлхэ ёһотой түрүүшын ээлжээнэй зорилго болохо зэргэтэй. Бүхы һалбариин предприятинууд мүнгэн һангай орёо нарин эрхэ байдалда табигдажа байна. Эсэсэй эсэстэ бюджет гү, али банк туһаламжа үзүүлхэеэ ерэхэ, түлөөһэгүй, бусаагдадаггүй урьһаламжанууд ехэ туһа хүргэхэ гэһэн һанал бодолые толгой соогоо оруулха ёһогүйбди.

Гурбан жэлэй урда тээ бидэ тон зүб уряа гаргаа һэмди. Предприятинуудай үри шэринүүдтэ гүрэн түрэ харюусанагүй гэжэ тэрээн соо хэлэгдээ һэн. Тезд энэ уряае бэелүүлхэ талаар бодото дээрээ юуншье хэгдээгүй. Мүнөө энэмнай ажахын байдалай хуули ёһон болохо зэргэтэй.

Сэхыень хэлэхэдэ, түхэригые батадхахадаа, предприятинуудай урданай ажахын холбоо барисаатай байхын түлөө харюусалгые гүрэнэй харюусалгаһаа буулгажа шадаха, эд хэрэглэгшэдтэ шухала, ашаг олзо үгэхэ дэлгүүрэй найдамтай эрхэ нүхэсэлнүүдые хүдэлгэхэ зэргэтэйбди.

Гэбэшье бодото байдалые хараада абаха шухала. Хэдэн һарын туршада энэ асуудалые шиидхэжэ шадахагүйбди. Юрэдөө, ойрын сагта үйлэдбэриие эрид доошолуулхагүйн тула захиргаанай онол аргануудаар ажахын холбооe баримталан сахиха ёһотойбди. Экономическа һалбарида доройтон уналгын иимэрхүү ушар байдалые баталан дабаһан бүхы оронууд иимэ юумэ хэһэн байха.

Хубилалтануудые хэхые буруушаагшад эдэ бүгэдэнтэй нягта холбоотой бэрхэшээл түбэгүүдые дурдахадаа, продукци үйлэдбэрилгэ тон ехээр унаха, хүдэлмэригүйшүүл олошорхо гэжэ айлган һүрдөөнэ. Гэхэтэй хамта орон дотор экономико доройтон уналгын хүндэ хүшэр байдалда ороно, бүхы шахуу эд бараан дуталданэ, тэрэниие дэлхэй дээрэ эгээл баян, һалбаран хүгжэһэн оронуудай нэгэн болгохо аргатай түйлэй ехэ, барагдашагүй нөөсэнүүдтэй байна.

Зондаран зонхилолгын захиргаан эдэ нөөсэнүүдые нюухые баадхадаг, ажахын эдэбхи үүсхэл гаргагшадые хатуу шангаар шүүмжэлдэг, хэһээдэг байгаа. Ушарынь юуб гэбэл, эдэбхи үүсхэл гаргагша хадаа нөөсэнүүдые үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ шэнэ арга боломжонуудые бэдэржэ олодог хүн, дэлгүүрэй экономикын гол хүн болоно бшуу. Дэлгүүрэй ба үрдилдэн мүрысэлгын эрхэ байдалда табигдаһан тэрэ хүн гүн дунда бии байһан үйлэдбэриин хүсые хүдэлгэжэ шадаха байна.

Тиимэһээ тэрэнэй нэрэ хүндые дээшэлүүлхэ, эрхэнүүдыень найдамтайгаар хамгаалха шухала. Нэн түрүүн эдэбхи үүсхэл гаргагшада эсэргүүгээр шэглүүлэгдэһэн бүхы дүримүүдые хуулиһаа гаргаха шухала. Энээниие дары түргөөр бэелүүлжэ болоно. «Эдэбхи үүсхэлшэн» ба «гэмтэ ябадалтан» гэһэн ойлгомжонуудай урдандаа нягта холбоотойгоор хэрэглэгдэдэг байһан ушарые ниитын ухаан бодолһоо зайсуулха гээшэ нилээд орёо юм.

Энээниие дары түргэнөөр түйлаа һаамнай, экономическа хүгжэлтые хурдадхалгада, арад зоной һуудал байдалай хэмжээе дээшэлүүлгэдэ горитой амжалтанууд түйлагдаха байна.

Шуран бэрхэ ябадалай эдэбхи үүсхэлэй нөөсэнүүдые хэрэглэхын тула дэлгүүрэй зохихо үндэһэ һуурииие, хүгжэлтэ тугэс дэлгүүрэй хүдэлмэриие хангаха институдуудые бүридүүлхэ шухала. Эд бараанай ба жасын биржэнүүдэй, аралжаа наймаанай банкнуудай гурим тухай, оптово худалдаа наймаанай предприятинуудые үргэдхэхэ тухай эндэ хэлэгдэнэ. Таанадта дурадхагдаһан документ соо эдэ бүгэдэ хараалагданхай.

Шэнэ социальна политика хубилгагдажа байһан экономическа эрхэ байдалда харюусаха ёһотой. Эхинһээ хойшо тогтонижоһон бүхы юумэ усадхан зайсуулха, манай общество хадаа ямар нэгэн ниитэ союзна хангалгын эмхи болоно гэһэн ойлгомжые усадхаха ёһотойбди. Хүн бүхэнэй бүтээсэ ехэтэй ажалые урмашуулха гээшэ социальна политикын гол анхаралда табигдаха зэргэтэй. Энэ хадаа ашаг олзын ургалтын гол эрхэ нүхэсэл болоно гэжэ ойлгохо ёһотойбди.

Ажаллажа шадахагүй хүн бүхэн обществоһоо туһаламжа абаха эрхэтэй. Социальна талаараа хангалтагүй муу байдалтай хүнүүдтэ, нэн түрүүн пенсионернүүдтэ, инвалидуудта, олон үхибүүтэй бүлэнэртэ туһаламжа үзүүлхэ тусхай программанууд бэелүүлэгдэхэ зэргэтэй.

Предприятинуудые сахин хамгаалхые гүрэн түрэ арсабашье, хүнүүдые хамгаалха ёһотой. Хүдэлмэриингөө газарые һэлгэһэн хүнүүд ажалаар хангалгада, мэргэжэлээ дээшэлүүлгэдэ туһаламжа абаха аргатай. Абаһаар лэ иимэ юумэ бэелүүлжэ шадахагүй хүнүүд тэдхэмжэдэ хүртэхэ байна.

Маанадай бултанаймнай зүрхэ сэдьхэлые ямар асуудал хүдэлгэнэб гэхэдэ, эдэмнай рознично сэнгүүд болоно. Дэлгүүрэй эрхэ байдалда эдэ бүгэдэ түргөөр нэмэжэ, буужа байха юм. Эрилтэ хэрэглэмжэнүүдээр, дурадхалаар тодорхойлогдохо зэргэтэй. Шэлжэн орохо үедэ гүрэн түрэ шухала эд бараанай, эдлэл хэрэгсэлнүүдэй рознично сэнгүүдэй ургалтые тогтоохын тула бүхы юумэ хэхэ ёһотой. Эндэ эгээл шухала эд бараанда, эдлэл хэрэгсэлнүүдтэ тогтоогдоһон гүрэнэй сэнгүүд хэрэглэгдэхэ.

Юумэнэй үнэ сэнгүүдэй хубилгагдахада, багшанарай, врачнуудай, эрдэмтэдэй, сэрэгэй алба хаагшадай, гүрэнэй эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдэй пенсинүүд, тэдхэмжэнүүд, стипендинүүд, тогтоогдоһон ашаг олзонууд хэрэглэгдэдэг эд бараанай, эдеэ хоолой үнэ сэнгүүдэй ургалтаһаа сэхэ дулдыдаха ёһотой.

Эдэнэрһээ гол түлэб оптово болон худалдан абалгын сэнгүүд дулдыдаха байна. Гол шэглэлнүүд соо эдэ сэнгүүдтэ гүрэнэй зүгһөө нүлөөлхэ арга хараалагдаа.

Дэлгүүртэ оролго гадаадын оронуудтай экономическа харилсаанай шэнэ түхэл шэнжэнүүдые үргэдхэхэ, тон шэнэ шатада гаргаха эрилтэ табина. Дэлхэйн дэлгүүр орёо хурса үрдилдөөн, продукциин шанарта, абтаһан уялгануудые наринаар бэелүүлхэ хэрэгтэ табигдадаг ехэ эрилтэнүүд болоно гэжэ бидэ ойлгохо ёһотойбди. Энэ талаар түүхэй эдэй нөөсэнүүдые байгуулха, хүсэлэл оролдолгонуудые тодо наринаар тааралдуулан табиха, байгууламжын ба техническэ талаар гүнзэгыгөөр бодомжологдоһон, шууд сэхэ политика бэелүүлхэ шухала.

Манайда заримдаа агсагдадаг түхэриг тухай ямар бэ даа холын хараатай хөөрэлдөөн гарадаг гээшэ. Гэхэтэй хамта энэ хадаа уласхоорондын дэлгүүртэ харилсаае нэбтэрүүлхын тула һаяын сагта бэелүүлжэ эхилхэ ёһотой шухала эрхэ нүхэсэл болоно бшуу.

Дэлгүүртэ шэлжэн оролгын шатада гадаадын мүнгэн һангай нөөсэнүүдые хабадуулха тухай манай орон дотор, хилын саанашье орёо хурса үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүд болоно. Үнэхөөрөөшье, энэ хадаа ашатай туһатай, шухала удха шанартай гэжэ бидэ тоолонобди. Энэ талаар зарим оронуудта, уласхоорондын эмхинүүдтэ хандаһан байгаабди. Мүнөө хөөрэлдөөнүүд хэгдэжэ байна.

Хэн нэгэн маанадай зорилгонуудые шиидхэхэ юм гэжэ бодомжолжо болохогүй. Гэбэшье энэнь экономическа хубилалтануудай ябасые гарза хохидол багатай болгохо арга олгохо юм. Эндэ, наада захань, хоёр асуудал табигдана.

Нэгэдэхинь. Хэнтэй харилсаа холбоо тогтоохо гээшэб, Союз дотор, республикануудай хоорондохи харилсаануудай гуримшуулагдатар, гадаадын экономическа хэлсээнүүдые баталха талаар хёмороо зүришэлдөөнүүдэй болюулагдатар, мүнгэн һангай хөөрэлдөөнүүдые хайшан гэжэ шадамар бэрхээр бэелүүлэлтэй гээшэб гэжэ маанадһаа үндэһэ баримтатайгаар асуудаг байһаниинь элитэ. Һүүлэй үедэ тохёолдоһон байдал ажал хэрэгтэ һаад тойбо ушаруулна. Тиин бидэ ехэ гарза хохидолдо орожо байнабди.

Хоёрдохинь гэхэдэ, иимэ. Урьһаламжа үгэхэ зуураа, оруулһан мүнгэн зөөринь хэр ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэгдэхэ юм ааб гэжэ һанаа зобожо байһанаа Баруунай партнернууд мэдүүлдэг. Тэрэниие урихэ баримтанууд дэлхэй дээрэ һайн мэдээжэ. Эдэ асуудалнуудые хойшолуулангүй шиидхэхэ, гүрэнэй дээдын зургаанууд хиналта доро тэдэ байха зэргэтэй.

Һүүлэй үедэ би нэгэ иимэ юумэн тухай бододог болооб: хэрбээ таанадай дэмжээ һаатнай, Баруунай оронуудһаа ороһон финансова нөөсэнүүдые суглуулха ба тэдэниие ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэлгын хойноһоо хиналта бэелүүлхэ тусхай жаса байгуулжа болохо һэн.

Манай Союзай хуби заяае, түхэл шэнжые тодорхойлхо хоорондоо холбоотой хоёр хэрэг мүнөө бэелүүлэгдэнэ. Эдэмнай гэбэл, дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн оролго ба бүрин эрхэтэй гүрэнүүдэй Союз болгон манай олон үндэһэ яһатанай гүрэниие шэнээр эмхидхэлгэ болоно. Иимэ эрхэ байдалда гүрэнэй засагые ба хүтэлбэриин бүхы гуримые гүнзэгыгөөр хубилгаха шухала болоно.

Үнэхөөрөөшье, зургаануудай байгууламжа, мүн түбтэ шэнэ үүргэ олгожо, республикануудай бүрин эрхэтэ байлгые бодото удха шанараар баяжуулжа, этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдые хубаарилга ондоо байха зэргэтэй. Политическэ реформын үедэ нэгэ хэтэрэлые нүгөөдэ хэтэрэлээр һэлгэхэ ябадалые бидэ зайсуулха зэргэтэйбди. Энээнэй урда тээ нэгэ газарһаа сэхэ мэдэлтэй байдаг байгаа. Иимэ ябадалые үргэлжэдэнь болюулхада, экономикодо эмхи гуримгүй байдал тогтоогдоно. Түбэй захирхаяа болижо, республикануудай, нютагай зургаануудай захирдаг болоходо, ямаршье асуудалнууд шиидхэгдэнэгүй, харин шэнэ, заримдаа бүри шанга асуудалнууд бии болоно.

Москвагай «бүрин түгэс» засагай болюулагдахада, бүрин эрхэтэ байдалтай бүхы шатын республиканууд засаг гартаа абана. Тиин энэнь засагай ба хүтэлбэриин зургаануудай бүхы системын гэмгүй һайн хүдэлмэриие эбдэнэ. Шэнэ үндэһэ һуури дээрэ засаг һэргээхэ болонобди. Союзна болон республиканска хэмжээндэ экономическа реформые толгойлхо, Соведэй дэргэдэ республиканууд хоорондын экономическа комитет байгуулжа шадаха федерациин соведэй удха шанарые дээшэлүүлхээр хараалагданхай.

Гүйсэдхэхы засагай Союзна зургаануудта республикануудай түлөөлэлгэнүүдые шангадхажа, правительствын байгууламжада ба бүридэлдэ горитой хубилалтануудые оруулха хэрэгтэй. Гадна элдэб хэмжээнэй гүйсэдхэхы зургаануудай дээдын зургаануудта мэдэлтэй байха ябадалые хойшолуулангүй һэргээхэ. Энэ талаар гурим тогтоогоогүй һаа, орон сооxи байдалые гуримшуулжа болохогүй гэжэ бидэ булта ойлгообди гэжэ һананаб. Общество иимэ эрилтэ бидэндэ улам шангаар табина.

Нүхэд депутадууд, үгээ түгэсхэхэ зуураа, Россин Федерациин Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Б. Н. Ельцинэй хэлэһэн үгэдэ өөрынгөө хандаса тухай хэлэхэ гээ һэм. Энээн тушаа СССР-эй Верховно Соведэй бүлэг гэшүүдэй хандалга намдашье, таанадташье үгтэһэн байгаа. Үгэ хэлэхын тула шэлэгдэһэн сагаар, өөрынгөө удхаар тэрэ хэлэһэн үгэнь политическэ мэдүүлгын үүргэ дүүргэхээр, тиимэһээ тэрэниие анхарангүй орхижо болохогүй.

Энэ асуудалаар би юун гэжэ бодонобиб? Ороной хүгжэлтэдэ тохёолдоһон хүшэр хүндэ байдалай түлөө, орон сооxи ехэ бэрхэшээлнүүдэй түлөө нүхэр Ельцинэй һанаагаа зобожо байһыень ойлгохоор. Байдалые хубилгахын тула яаралтай ба онсо хэмжээнүүдые баталан абаха шухала гэһэн тэрэнэй бодомжонуудые хубаалдангүй байжа болохогүй. Манай ороной бусад республикануудтал адли, РСФСР-тэ шиидхэгдэхээр болоһон шанга асуудалнууд үсөөн бэшэ. Богони болзорто бараг һайн хубилалтануудые түйлаха гэһэн Россин Федерациин парламентын ба правительствын эрмэлзэл баһал ойлгосотой.

Энэмнай булта зүб. Тезд эдэ бүхы асуудалнуудые шиидхэхэ арга замууд болон онол аргануудые бэдэрхэ тухай, ороной хуби заяан тухай һанаата болодог олониитые эб-лэрүүлхэ, общеcтвын … сэнүүдые нэгэдүүлхэ түлөө … лэгдэһэн байгаа һаань, … шье асуудалнууд … һэн бээз. Иимэ ойлгосо … дэһэ болгон, бидэ бодото … рээ хүдэлхэ ёһотой ха юм … ди.

Хэлэһэн үгэ соонь гол … үндэһэ баримтанууд … радхалнуудай орондо … дэһэн уряанууд, огсом … нүүдэй булюу байһаниинь … лагламаар. Үнэхөөрөөшье, … бэй дура зоргоороо … «эсэргүү ябуулгын … жээнүүд», «Россин … ска үндэһэ һуурие … эрхэтэ байлгые … рагүй байлга» гэжэ … лэнэ, «арад зониие … хэлнэ» гэжэ зэмэлнэ. … «Россин 150 миллион … ниие тооногүй» гэжэ … дээдын хүтэлбэрилэгшэд … хэлэхэнь ехэ аягүй байна, …

«Арадай ажахые … лан һайжаруулха ба … экономикодо шэлжэн … талаар гол шэглэлнүүдые … дуугүй буруушааха, … даһан зам зайлашагүй … һүрэхэ тухай баталха; … кументдэ СССР-эй … тын гар табиһанай … дэн часай үнгэрөөд … РСФСР-эй Верховно … зүбшэн хэлсэнгүйгөөр, … сэгнэлтэ эрид шууд … далые яажа ойлгохо юм … депутадууд хандалга … асууна.

Энэ ушарта тэрэнэй … тантнууд болон зүбшэл … ри үгэгшэд Борис … чые аягүй байдалда … ха гэжэ айнаб. … иимэ баталамжануудта … рэнгы харюу … гэжэ һананаб. … хы документнүүд бии, … шудалжа, сасуулжа … ла таанадта ехэ саг … хэр Ельцин … нуудые хэлээ гэжэ … шэнэ ёһотойт.

Мүнгэнэй үнэ … бууруулгада түлхисэ … бүлэг хэмжээнүүдые … хые түбэй зургаанууд … на гэжэ хэлэһэн үгэ … солон заагдана. … талаараа зүб, би … хэлээ һэм. Тезд мяха … жа абаха сэнгүүдые … һоонь урид … шиидхэбэри баталан … республикын … гаанууд орон соо … сэнгэй буураха … гэдхэлгэдэ шанга … ха юм. Энэнь … хан шиидхэбэри бэшэ.

Россин хүтэлбэрилэгшэд … хэшээлнүүдһээ айжа, … жо боломоор … түлөө бүхы харюусалгые … гай түбэй зургаануудта … гэнэ ха гэжэ бододог … Өөрынгөө байдал … һэз бодожо … Россин … дото хэрэгүүдтэ … хандуулха сагынь … һананаб.

Реформо бэелүүлхэ … байгуулха тухай … хадаа, нүхэр Ельцинэй … та һүжэрөөжэ, … баадхажа хэтэрмэ … дүүлхэдэнь, энэ … үнэн сэхэ байһанда … мээр. Нэгэдэл … дурадхаха зуураа, … рин эрхэтэ үшөө 14 … кын бии байһан … Ельцин мартажархёо.

Мүнөө бидэнэй … жэ байһан документдэ … шаангяар хандахадань, … хэрэгтэй талаар … шэ, харин ямаршьеб … түрүүн политическэ … нууд бии гээшэ ха … дана. Эндүүрһэн … ни, һайн һэн. … зоборитой байдалда … бодото аша туһые … экономикые гуримшуулх… жаруулгын программые … тическэ нааданай … гээшэ таарахагүй … бидэ булта ойлгохо … Тэрэнэй урагшагүйдөө … хы хүнүүдтэ хохидол … дохо бшуу.

Мүнөөнэй эрхэ … ажал ябуулгын гансал … үндэһэ баримтатай … —тогтонижоруулгын … тэ шэлжэн оролгын … бодото дээрэнь … лаар хамтаараа … эй Верховно Соведэй, … Верховно Соведэй, бусад … публикануудай засагай … зургаануудай бүхы … лэгшэдые уряалха …

Энээнтэй дашарамдуулж… литическэ нэгэдэл … арга Соломжо тухай … ни. Социалис … жээгээр обществые … гын түлөө тэмсэдэг … демократическа … нэгэдүүлхэ гээшэ … хала эрилтэ гэжэ би … шэ хэлэһэн байхаб.

Энэмни юрэ хэлэһэн … бэшэ, харин политическэ … ниитын бүхы … дэлмэришэн ангиин, … дай ба интеллигенциин … нүүдтэ хандуулагдаһан, … саа холбоо тогтоохые … һан тодорхой дурадхал … но.

СОВЕТ ОРОН дотор

БЛАДИКАВКАЗ. Хойто Осетиин заводууд кукурузын үрэһэ хүрэнгэ илгажа эхилээ. Районуудай полинууд дээрэһээ түхэрээн сүүдхын туршада кукурузын бүүрсагууд тусхай шэглэлтэй предприятинуудай тушаан абалгын пунктнуудта оруулагдана. Мүнөө жэлдэ кукурузын ургаса һайн: уһалагдадаг таряалангай гектар бүриһөө 60—80 центнер орооһон абтана. Индустриальна технологёор кукуруза тарижа ургуулһанай, уһалагдадаг талмайе үргэдхэһэнэй, үрэһэ тарижа ургуулгые һайжаруулһанай, ажал эмхидхэхэ түрүү арга хэрэглэһэнэй ашаар иимэ дүн түйлагдана.

РОСТОВ-на-ДОНУ. Ультра абяагаар нюдэ «эльбэжэ», хүүгэдэй холо харахагүй байлгые ба глаукомые эмшэлхэ арга офтальмологическа эмнэлгын «ИМЭКС-01» комплекс олгоно. Совет-канад-американ «РЕП-КО-ИМЭКС» предприятиин Ростовой филиал иимэ арга бии болгоо һэн. Таганрогой «Виброприбор» завод иимэ комплекс бүтээхэ бэлэдхэл хэжэ байнхай. Жэлэй дүүрэтэр иимэ 300 аппарат бүтээхээр түсэблэнэ.

НИКОЛАЕВ. Областной «Южная правда» газетын ба Укринформ агентствын «Тендра-90» гэжэ нэрлэгдэһэн байгаали хамгаалгын экспедици корабль бүтээгшэдэй хотодо хүдэлжэ захалаа. Хоёр жэлэй саада тээ бүмбэрсэг дэлхэйе тойроһон крейсерскэ «Икор» яхта тэрэнэй һүлдэ тэмдэгые зүүжэ ябадаг.

Корабль бүтээлгын эндэхи институдай эрдэмтэд, байгаали хамгаалха талаар областной комитедэй мэргэжэлтэд, журналистнууд аяншалгада ябахадаа, Днепр болон Буг мүрэнүүдэй оршондохи газар дайдын, Хара далайн эрье шадарай районуудай хэр зэргээр бузарлагдаһан байһыень шалгаха юм. Тендра арал дээрэ Хара далайн заповеднигэй хүдэлмэрилэгшэдтэй уулзалганууд болон хөөрэлдөөнүүд үнгэргэгдэхөөр хараалагдана. Энэ аралай амитадай болон ургамалай аймагые сахиха асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэхэ юм. Арал дээрэ олон жэлнүүдтэ байрладаг зэрлиг болоһон адуунай һүрэг тухай баримтата фильм экспедици буулгаха һанаатай.

ИЗМАИЛ. Совет Дунайн пароходство гадаадын оронуудай транспортын эмхи зургаануудтай холбоо барисаагаа үргэдхэнэ. СССР-эй болон сэнхир Нилэй ороной хоорондо суднын ябаха шэнэ зам нээһэн Египедэй «Розалтин» теплоход Ренийн портын эрьедэ тулэжа зогсоо. Хоёр ороной хоорондохи эд бараанай эрьесын ехэ болоһон дээрэһээ транспортын хүдэлмэрилэгшэд хүсэлэл оролдолгонуудаа нэгэдүүлхэ баатай болоно. Жэл бүри шэнэ замаар 200 мянган тонно гол ашаан ба арадай хэрэглэмжын эд бараан зөөгдэхэ юм.

ЧЕЛЯБИНСК. Совет немецүүдэй ажабайдалда тохёолдоһон үйдхэр гашуудалта үйлэ хэрэгтэ зорюулагдаһан митинг эндэ үнгэргэгдэбэ. 40-өөд онуудай эхеэр Челябинскын металлургическа заводой барилга дээрэ ажаллажа байгаад, үлэн хооһоноо, хүйтэнһөө болоно, үбдэжэ наһа бараад, газарта булуулһан немец эрхэтэдтэ — ажалай армеецүүдтэ зорюулагдаһан хүшөө эндэ нээгдээ. Тэдэнэй нэрэнүүдэй заримыеншье һэргээхын тула архивуудта ехэ хүдэлмэри хэгдэхэ болоно. Уралай дээрэ ажаһуудаг олон үндэһэ яһатанай хүнүүд гашуудалай митингдэ хабаадалсаба.

ВОЛГОГРАД. Дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн оролгын асуудал эндэ нээгдэһэн регионуудай хоорондын зүблөөнэй анхаралда байба. Ороной индустриальна томо түбүүдэй арадай депутадуудай городской Соведүүдэй түлөөлэгшэд тэрээндэ хабаадана. Томо городуудай статусые тодорхойлхо, бүхы шатын Соведүүд болон тэдэнэй гүйсэдхэхы уялгануудые амяарлалгада анхарал хандуулагдаа. Городуудай хоорондо экономическа холбоо барисаа хүгжөөхэ, Соведүүдэй хүдэлмэриин дүй дүршэлэй талаар мэдээсэлэй банк байгуулха гэһэн һонирхолтой дурадхалнууд ороһон байна.

(ТАСС).

Буряадай ССР-эй Композиторнуудай пленумые угтуулан

ТАБИН ЖЭЛЭЙ ТООСООН

(Л. Книппертэй хамта бэшэһэн), «Шэнхинээтэ нарһад» гэжэ оратори, «Сэсэглэн һалбарһан хизаар» гэһэн симфоническа сюитэ; Д. Аюшеевэй «Аха дүүнэр», «Анда нүхэд», «Саян» гэһэн гурбалжан оперо, «Баян нуга» гэжэ симфоническа поэмэ, скрипкэ фортепиано хоёр дээрэ наадахаар найруулагдаһан «Хантарма» гэжэ пьесэ, «Алдарта Байгал» гэжэ суута дуун; «Газарай хүбүүн», «Чурумчуку» гэжэ баледүүд, «Колхозой» гэжэ симфоническа сюитэ, хүбшэргэйтэ инструментнүүд дээрэ наадагдаха квартет, «Жаргал», «Үлгын дуун» гэхэ мэтын дуунууд, буряад арадай инструментнүүдэй гүйсэдхэхэ зохёолнууд гэхэ мэтые дурдалтай. Гадна Г. Дадуевай зохёоһон «Буряад орон» гэжэ дуун олондо мэдээжэ, аялгань Буряадай радиогой дохёо боложо тодоронхой. Мүн лэ энэ композиторай буряад арадай темэдэ найруулагдаһан симфоническа сюитэ байха. Залуу һүрэгэйхидһээ абажа харабал, С. Манжигеевэй «Эхэ орондоо магтаал татанабди» гэжэ хоорой, дуушадай, симфоническа оркестрэй хамта гүйсэдхэхэ кантата, симфоническа оркестрэй наадахаар бэшэһэн «Буряад хатар», «Найр наадан» гэжэ симфоническа увертюрэ, «Дэлхэй миниин альган дээрэ», «Шамханда» гэжэ олоной дунда дэлгэрһэн дуунууд: Ч. Павловай «Эхэ нютаг», «Сэлэнгын баруугаар», «Эжы», «Талын дуун», «Улаан-Үдэ», «Түрэл дуун» мэтын дуунууд; Г. Дашыпиловэй «Ёохор» гэжэ симфоническа увертюрэ, фортепианатай хамта скрипкэ дээрэ наадахаар бэшэгдэһэн соната, «Буряад оронойм соло», «Ахамни», «Байгал далай» гэһэн дуунууд, Ю. Ирдынеевэй «Аппассионата» гэжэ оратори, Д. Улзытуевай дурасхаалда зорюулагдаһан хүбшэргэйтэ квартет, симфоническа ба камерна зохёолнууд, «Бүүхэн мартаарай», «Ерэхээ яагааш?» гэһэн дуунууд; А. Андреевэй «Гэсэр» гэжэ симфоническа поэма, романснууд, камерна ба хоровой зохёолнууд, «Инаг дураяа гамнаарай», «Алтан дэлхэйн жама ёһоор», «Жаран наһанай жаргал» гэһэн дуунууд, В. Усовичой «Үүр хираанаар һүни һүнэдэг», «Зээр далайн зэнтэ һурша», «Корчагин тухай дуун» гэһэн оперонууд, симфоническа ба камерна зохёолнууд, «Адха элһэн», «Буряад дуунууд» гэһэн дуунай циклнүүд нэрлэгдэхэ зэргэтэй.

Бэлигтэй залуушуул баһал аша үрэтэйгөөр ажаллана. Һүүлэй үедэ тэдэнэй гараар ехэ юумэн хэгдээ. Жэшээнь, Д. Шагдарон гэжэ басаган «Талын дуун» гэһэн симфоническа поэмын автор болонхой. Энэл нүхэрнай хүбшэргэйтэ инструментнүүдэй квартет зохёогоо, мүнөө пленум дээрэ тэрэнь шагнагдаха. Мүн баһа камерна хэдэн зохёол, фортепианын пьесэнүүдые зохёонхой. В. Юшинэй сүүмхэ соо «Симфоническа оркестрэй вариантнууд», буряад дуунай аялгаар бэшэгдэһэн фантази бии гээшэ. Тиихэдэ Баир Дондоков хадаа оркестртэй хамта фортепиано дээрэ наадагдаха концертын, камерна зохёолнуудай автор юм. П. Дамиранов хоорой, дуушадай, симфоническа оркестртэй хамта гүйсэдхэхэ кантата бэшэнхэй. Москвагай консерватори дүүргэһэн Б. Шагдароной дипломно хүдэлмэри хадаа оркестртэй хамта фортепиано дээрэ гүйсэдхэхэ концерт болоно.

Хүгжэм шэнжэлдэг ажалтан тухай хэдэн үгэ хэлэнгүй гаража болохогүй. О. Куницын манай нютагта бүхы наһаараа шахуу ажаһуугаа. Энэмнай буряад хүгжэм шэнжэлжэ, хэдэн олон ном хэблүүлэнхэй. «Б. Ямпилов», «Буряадай оперо», «Буряадай театр» гэһэн номуудынь хүгжэм наададаг бэрхэшүүл, хүгжэмшэд тухай бэшэһэн статьянуудынь олондо мэдээжэ. Тиихэдэ Д. Дугаров хадаа буряад арадай научна хэдэн согсолбори гаргуулһан, буряад арадай дуунууд тухай статьянуудые бэшэһэн хүн юм. Хүгжэм шэнжэлэгшэ О. Русинова мүнөө үеын буряад хүгжэм тухай, хүгжэмтэ театр тухай статьянуудые бэшэжэ, газетэдэ толилуулдаг байна.

Мэргэжэлтэ буряад хүгжэмэй тогтонижон хүгжэхэ хэрэгтэ горитой хубитаяа оруулһанород, совет композиторнуудые баясан дурдана гээшэбди. Тэдэ хэд бэ гэбэл, Р. Глиэр, М. Фролов, С. Ряузов, Л. Израилевич, В. Морошкин, Б. Майзель, А. Флярковский, мүн манай нютагай хүбүүд Ю. Корнаков, В. Наговицын гэгшэд болоно.

Гэхэ зуура ажалдамнай һаад ушаруулдаг зүйлнүүд олон. 50 жэлэй туршада зохёохы манай холбоон өөрын байха байрагүй. Гадна гонорараймнай жасын хэмжээн тон бага. Тиимэһээл композиторнууд элдэб эмхи зургаануудта ажаллаха баатай болодог, харин ажалһаа «сүлөөтэй» сагтаал хүгжэм зохёодог байна бшуу. Хэды олон зохёолой бүтэнгүй үлэһые хэн мэдэбэ. Мүнөөшье тиимэл зандаабди.

Гадна манай композиторнуудай зохёолнуудые олондо мэдээжэ болгохо хүдэлмэри һанаһанда хүрэнэгүй. Радио-студи гээшэмнай мүртэй түхеэрэлгэгүй, хүгжэм буулгадаг аппаратура алишье талаараа хуушаранхай. Шэнээр зохёогдоһон хүгжэм оройдоо буулгагдажа бэшэгдэдэг шахуу. Тиимэһээ өөһэдынгөө зохёолнуудые миндаһан дээрэ буулгуулха хэрэгтэ композиторнууд үни хада һонёо бууралшанхай. Харин зохёолнуудаа хэблүүлхэ хэрэг жэлһээ жэлдэ хүндэ болоно. Жэшээнь, эхэ хэлэн дээрэ бэшэгдэһэн дуунуудай ба хоорой согсолборинууд тухай би эндэ хэлэнэб. Түбэй хэблэлнүүдтэ хэлэшэгүй ехэ ээлжээн тогтошонхой, «Мелодия» гэжэ фирмэдэ «шургажа», зохёолнуудаа миндаһанда буулгуулха гээшэмнай зүүдэндэ орошогүй болонхой.

Үшөө нэгэ асуудал байна. Симфоническа оркестрэй тогтонижоогүй байдал (мүнгэ һомололго, гэр байра үгэдэггүй ушар, инструментнүүдэйнь муу шанар) бидэнэй һанаае зобооно. Буряад арадай инструментнүүдэй оркестрэй байдал дээрэ бэшэ. Өөрын хоровой капеллэтэйшье болоо һаа, муу бэшэл һэн.

Эдэ бүгэдэ асуудал засагай хүтэлбэриин зургаануудай үмэнэ ходол табигдадаг. Теэд хубилһан юумэ харагдадаггүй. Зүүн Сибириин соёлой институдые искусствын дээдэ һургуули болгожо хубилгахаар саг ерээ. Гэр байрын асуудал хурса зандаа. Залуушуул түбхинөөгүй байдалтай.

Хүгжэм зохёогшодые гэртээл ажалладаг, уран зураашад шэнги мастерскойтой бэшэ. Ажалай һүүлээр, үдэшэндөө, һүниндөө хүгжэм зохёохо баатай болоходоо, яагаад пианино наяргажа һуултайб даа?

Зохёохы ажалтай зониие гүрэн түрэмнай айхабтар ехэ гасаланда оруулаад байна. Тэрэ хадаа хэлэ аманда орошогүй ехэ алба татабари. Энээнһээ боложо, хүгжэмэй зарим жанрнууд, илангаяа оперо, балет, симфоническа зохёолнууд хосоржо магадгүй.

Урдамнай түйлай ехэ ажал хүлеэжэ байна. Зүүн-урда Азиин оронуудай хүгжэмэй Уласхоорондын түрүүшын фестиваль 1992 ондо Улаан-Үдэдэ зарлагдахаар хүлеэгдэнэ. Арга боломжоороо манай холбоон республикынгаа хүдөө нютагуудта, хүршэ областьнуудтаа ошожо, зохёохы ажалайнгаа тоосоо хэхэ, түрэл арадайнгаа үндэһэн соёлые һэргээн хүгжөөхын тула һайн һайхан хүсэнүүдые нэгэдүүлхэ зорилгонуудые бэелүүлхэ юм.

Буряадай хүгжэм зохёолгын эхиндэ эхилһэн Д. Аюшеевэй, П. Берлинскиин, Ж. Батуевай, В. Морошкиной ба Б. Ямпиловай байгуулһан һургуули хүгжэһөөр гэжэ бидэ гэнэкшэгээршье һаа, омогтойгоор баталан хэлэжэ шадаха байнабди.

Б. ЦЫРЕНДАШИЕВ,
Буряадай АССР-эй Композиторнуудай холбооной правлениин түрүүлэгшэ, РСФСР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша, Буряадай АССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат.

...РШУУЛАГДАҺАН ...ЗЕТЭНҮҮД ХЭРЭГТЭЙ

...районуудта хэблэгдэн гарадаг буряад газетэнүүдэй хэһэгүүд (тираж) элитээр доошолоо. Нилээн олон уншагшад бусадые дууряажа,ород хэлэн дээрэ хэблэгдэдэг газетэнүүдтэ захил хэдэг болоо һэмнай. 15—20 жэлэй саана энэ буруу ябадалнай онсо шэнжэтэй болоһон байна. Нюугаад яахамнайб, иимэ ушар байдалай тохёолдоод байхада, оршуулагдадаг зарим газетэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд дээдын дарганарай абяагүй зүбшөөлөөр газетынгээ шэнжэ шанарта анхаралаа һуларуулжа, хүндыень буурулһан байха юм. Нилээн олон районуудай буряад газетэнүүд һара бүриһөө толилогдодог, олоной хужарлан уншадаг уран зохёолойнгоо хуудаһануудые үсөөрүүлһэн, мүнөө үедэ алдаһан гээшэ. Жараад онуудай эсэс ба далаад онуудай эхеэр һургуулинуудта буряад хэлэнэй үшөө заагдадаг байхада, гуурһаяа туршажа байһан эдир эхилэн бэшэгшэдэй шүлэг, зохёолнууд районой газетэдэ толилогдожо, бэшэгшэдэй урмыень дэлижүүлжэ байдаг бэлэй. Хэрбээ энэ шухала хэрэгэй жэгдэ һайнаар үргэлжэлжэ байгаа һаань, хэн мэдэбэ, буряад уран зохёолдомнай толотомо шэнэ нэрэнүүд илгаржа гарахадаа болохо байгаа аалам.

Дам саашань хэлэхэдэ, районой буряад газетэнүүдтэ уншагшадайшье, элдэб зиндаагай хүтэлбэрилэгшэдэйшье анхарал һуларһаар. Эдэ газетэнүүд түрүүшын ээлжээндэород хэлэн дээрэ хэблэгдэдэг газетэнүүдһээ ажал, үйлэдбэри тухай статья, корреспонденцинүүдые оршуулан, 2—3 үдэр үнгэрһэн хойно, буряад газетэдээ гол түлэб толидог болоо бэлэй. Иимэ газетые хүн бүхэн һонирхон уншахагүйл даа.

Тиин районой буряад газетэнүүдэй тираж элитээр доошолжо захалаа. Газетын оршуулгын таһагай хүдэлмэрилэгшэд олон уншагшадайнгаа аша туһада хүдэлдэг болсо. Мүнөөшье энэ байдалнай олонхи районуудта тэрэл зандаа. Районуудай диилэнхи буряад газетэнүүдэй тираж оройдоол 150—200 хэһэг болоно. Гүрэндэ ехэ гарзатай аа даа. Оршуулгын таһагайхидта салин түлэгдэнэ, типографида газетэ барлуулһанай түлөө мүнгэн түлэгдэнэ. Яалтайб? Районуудай буряад газетэнүүдые болюулжа, хаалтай гү?

Зүгөөр мүнөө сагнай хубилжа арадуудай үндэһэн соёл болбосоролдо анхарал ехэдэжэ байна. Бүхы оронойнмай бага яһатан энээндэнь урмашажа, һанал сэдьхэлээрээ һэргэжэ байнхай. Бага яһатанай соёл болбосоролые, хэлые, үндэһэн ёһо заншалнуудые саашадань хүгжөөн бадаруулха гүрэн түрын удхатай хэмжээнүүд хараалагдажа, бэелүүлэгдэжэ эхилэнхэй. Тобшоор хэлэхэдэ, шэнэ сагай шэнжэ үзэгдэжэл байна гэхэшэ.

Районой буряад газетэнүүд баһал арадай үндэһэн соёл болбосоролдо, саашанхи хүгжэлтэдэ сэхэ хабаатай олондо мэдээсэл тараадаг зүйл гэжэ бү мартаял. Распубликын хүдөөгэй олон районуудта диилэнхидэе буряад яһатан ажаһууна, ажаллана. Тэдэмнай түрэл буряад газетэгүй болохонь гээшэ гү? Тиимэ түйлдэа мүнөө хүрөөд байна. Хужарлан уншамаар буряад һонигүй (газетэгүй) болоходоо, хүдөөгэй буряадууд яаха болоноб? Урдынхяраалород газетээс шагаажа, түрэл хэлэеэ мартаһан зандаа һууха гү? Ургажа ябаа эдир буряад үетэн сэдьхэлдээород бодолнуудые оруулжа, ородоор бодомжолжо саашадаашье үргэлжэлхэнь гээшэ гү? Мүнөө юун шухала болоод байнаб? Мүнгэ зөөри гү, али үндэһэн хэлэн, угай заншал, үндэһэн соёл болбосорол гү? Буряад хэлэеэ мэдэхэгүй эдир үетэн тухайгаа һанаял. Бидэ энэ хэрэгые һайса бодомжолжо, зүб шиидхэбэри абаха ёһотойбди.

Республикымнай зарим газар нютагуудта үниинэй арсалдаата энэ асуудалаар зүб шиидхэбэри абтанхай, абтажашье байна. Зориһон хэрэгээ заабол һайнаар бүтээхые оролдоһон хүн (арад) хэзээдэшье, ямаршье аргыень олодог ха юм. Жэшээлхэдэ, түнхэнэйхид буряад газетээс нютагай совет засагай зургаануудай туһаламжа дэмжэлгээр аршална, гэжэ дуулдагша. Баргажанайород газетэдэ «Баргажан» гэжэ буряад хабсаргалта нэмээбэ. Районуудай буряад газетэнүүдые дэмжэжэ туһалха тухай һая республикын «Буряад үнэн» газетэдэ Э. Бальжинимаевай хурса удхатай, туһатай статья толилогдобо. Би тэрэниие бүримүһэн дэмжэнэб, энэ хүндэ баярые хүргэнэб. Энээнһээ уридшье «Буряад үнэн» газетэ районой буряад газетэнүүдтэ хабаатай, тэрэниие дэмжэһэн уншагшадай статьянуудые толилоо һэн. Э. Бальжинимаевай «Буряад газетэ хэрэгтэй» гэһэн статья дотор нютагай засагай зургаанууд (Соведүүд) хүдөөгэй буряад газетэнүүдтэ туһалха, дэмжэхэ ёһотой гэжэ тон зүб хэлэгдэнэ. Эдэ газетэнүүд имагтал энэ райондо ажаһуудаг буряад зоной аша туһада оролдохо байна ха юм. Районно Соведүүд хүсэл оролдолго гаргаа һаа, нютагайнгаа буряад газетэнүүдые мүнгэ зөөрөөр хангаха аргаяа хэзээдэшье хаанаһаашье олоно шадаха ха юм. Э. Бальжинимаев статья дотороо энээн тушаа боломжотой арга замуудые зааһан байна. Оролдоо һаа, районой буряад газетэнүүдые мүнгэ зөөрөөр хангаха, ондоошье арга боломжонууд олдохо ха юм. Энэ хэрэгтэ гансал совхозой дирекциин хүсэл оролдолго, нютагай засагай зургаануудай райсоведэй, райкомой, ажахынуудай, предприятинуудай, ниитын эмхинүүдэй, нютагай буряад зоной туһаламжа, дэмжэлгэ шухала хэрэгтэй.

Районой буряад газетын хүдэлмэрилэгшэд дээрэ нэрлэгдэһэн албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэй, нютагайнгаа буряад уншагшадтай сугтаа хамта энэ хэрэгые зүбшэн хэлсээд, зүб руунь шиидхээд, саашанхи ажалаа зүб тодоор, бэе бэеэ һайнаар ойлголсон хараалжа түсэблөөд байгаа һаа, түрэл буряад газетээс олон уншагшадай хужарлан, һонирхожо уншамаар болгохо аргатай байна ха юм. Нютагай буряад уншагшадай һанамжа, дурадхалнууд, тодорхой шүүмжэлнүүд газетын хүдэлмэрилэгшэдэй ажалаа һайжаруулха газетээс бүри һонирхолтой, олондо туһатай болгохо хэрэгтэ ехэ нэмэритэй гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Тиигээд байбал, буряад уншагшаднайшье олошорхо жэшээтэй.

Тиигээд байбал, республикын бусад районуудай түрэлхи буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэн гарадаг газетэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй, үргэн олон уншагшадай һанамжа мэдэхэ, дуулаха хүсэл байна. Һанамжа, дурадхалнуудаа «Буряад үнэн» газетэдэ тэдэнэр бэшэхэ бээз.

М. ГАЛСАНОВ,
Ивалгын районой «Коммунизмын туяа» газетын оршуулагша.

Улаан-Үдэһөө гараад, сэхэ эгүүлжээ зурыһан харгыгаар табилуулжа мэдэнэбди. Гансал мотоорой хүршэгэнэхэ абяан нэгэ жэгдэхэнээр дуулдажа, ямар нэгэ ирагуу хүгжэм шэнгеэр һанагдаха юм.

Эрхирэг, Асагад һууринуудые алад үнгэржэ, Первомайска һууринда хүрэжэ ерэбэбди.

Тус һуурин соохи сагаан байшан тэндэ ошоһон хүнүүдэй анхарал арга заатагүй татадаг юм. Энэмнай нютагай дунда һургуулиин байшан гээшэ.

Тус һургуулиин классууд, коридор соогуур шье ябахада, таатай зохид байна.

Залуу багшанарта дүй дүршэлөө халан үгэхэ, һурган хүмүүжүүлхэ хүдэлмэри эндэ һайнаар ябуулагдана. Манай һургуули соо ороходо, дүй дүршэлтэй багша, «арадай гэгээрэлэй отличник» нэрэ зэргэтэй,ород хэлэ ба литература заадаг багша Галина Доржиевна Манзанова эхин һургуулиин хоёр залуу багшанартай ээлжээтэ хэшээлэй түсэбые зүбшэн хэлсэжэ байба. Манай фотокорреспондент В. Гармаев эдэ багшанарай дүрые буулгаһан байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) эхин классуудай багшанар ВЛКСМ-эй гэшүүд З. А. Бадмаева, Л. Б. Цыремпилова, үнинэй багша Г. Д. Манзанова.

ХИЛЫН СААНАҺАА

ТАСС · АПН

УЛААН-БААТАР. Советскэ Союзай «Крокодилдал» адли, Монголой «Тоншуул» журнал бултанда мэдээжэ юм. Крокодилһаа өөрэгүй шангаар тэрэ «хадхадаг». Гансашье сатирическэ тус журналай уншагшад бэшэ, мүн Монголой ниислэлэй Элдэв-Очирой нэрэмжэтэ кинотеатрта орогшод нигэжэ дахин үнэншэбэ.

«Тоншуул» журналай эмхидхэһэн МНР-эй, СССР-эй болон ЧССР-эй карикатура зурадаг уран бэлигтэнэй бүтээлнүүдэй выставкэ тэндэ дэлгээгдэнхэй. Карикатура зурагшадай зохёохы мүрысөөнэй дүнгүүд согсологдоо һэн. Нэгэдэхи шан үгэхэгүй гэһэн шиидхэбэри абтаа. 45 авторнуудай 150 гаран бүтээлнүүд конкурсдо дурадхагдаа һэн. Ж. Поласек (ЧССР) болон Ц. Байдий (МНР) хоёрдохи хоёр шангуудта хүртэбэ. Совет уран зурааша Л. Сторозскидо, Чехословакиин Ж. Данегтэй, монгол уран зураашад Ж. Сарулбуян ба Н. Чулун гэгшэдтэ гурбадахи шангууд олгогдоһон байна.

ВАШИНГТОН. Советскэ Союзай болон Холбоото Штадуудай хоорондохи харилсаануудта зорюулагдаһан үгэ США-гай гүрэнэй секретарь Джеймс Бейкер һая хэлээ һэн. СССР-эй болон США-гай хоорондохи харилсаануудые һайжаруулха хэрэгтэ горитой хубитаяа оруулһанайнь түлөө Американ-совет харилсаануудай талаар комитедэй тэрэ эндэ Джордж Кеннанэй нэрэмжэтэ медаль барюулхада, тэрэ үгэ хэлэһэн байгаа. Энээнэй урда тээ гадаадын хэрэгүүдэй совет министр Э. А. Шеварднадзе энэ шагналда хүртөө һэн.

«Хүйтэн дайнай» үе саг» түгэсэбэ,— гэжэ гүрэнэй секретарь мэдүүлбэ. Энээн тушаа һэжэг түрэдэг хүнүүд һанаагаа амарха ёһотой.

Президент Горбачевой үүсхэһэн шэнэ бодомжо ба хубилган шэнэдхэлгэ «хүйтэн дайнай» сагта эсэс табилгые нилээн хурдадхаа гэжэ ханалтатайгаар тэмдэглэхэ байнаб тээд гүрэнэй секретарь хэлэбэ. Тиимэһээ Президент Горбачев, хэнһээшье үлүүгээр эб найрамдалай Нобелевско шанда хүртэхэ эрхэтэй гэжэ тоолоноб.

Ерээдүй тухай бодомжолхо, бии болоһон асуудалнуудые хамтын хүсөөр шиидхэхын тула харилсаа холбооной замуудые хараалха саг ерээ. Энээнэй тулада «Советскэ Союзтай манай харилсаа холбооё үргэдхэлгэдэ үнэн дэһэлһэн «түүхын онсо шуҺаг арга боломжо» бидэндэ бии гэжэ США-гай гадаадын политическэ албан зургаанай толгойлогшо мэдүүлээ.

БОНН. Немец гүрэнүүдэй нэгэдэл түйлаха, Зүүн Европын оронуудта ба СССР-тэ реформо эрид шууд бэелүүлхэ хэрэг, мүн тэрэшэлэн зүүнэй ба баруунай оронуудай хоорондохи харилсаануудта боложо байһан ехэ хубилалтанууд түүхэтэ удха шанартай. Европодохи байдалые горитойгоор һайжаруулха болото арга боломжо бии болоо,— гэжэ Вуппертальда Европын худалдаа-наймаанай промышленна палатануудай конгресс дээрэ ФРГ-гэй гадаадын хэрэгүүдэй министр Ганс-Дитрих Геншер зааһан байгаа.

Европын хамтаралай экономическа, валютна ба политическэ холбоо байгуулхын түлөө нэгэдэмэл Германи оролдоно, Зүүн Европын оронуудта боложо байһан реформонуудые дэмжэнэ, СССР-ые оруулалсан, ниитэ нэгэн Европо байгуулхые хүсэнэ гэжэ министр онсолон тэмдэглэбэ. Советскэ Союзда бии байһан шиидхэгдээгүй асуудалнуудые өөһэдынгөө хүсөөр шиидхэхэнь хэсүү. Гэбэшье экономическа ашаг үрэтэй реформо үнгэргэжэ, арад зонойнгоо хүсэл эрмэлзэлдэ тааруу гүрэнэй гурим бүридхэжэ, шиидхэхы эрхэ нүхэсэлнүүдые байгуулжа шадаха. Баруунай оронуудай үзүүлһэн туһаламжа СССР-эй хүсэлэл оролдолгонуудта нэмэри боложо үгэхэ.

НАГАСАКИ. Эндэ үнгэргэгдэжэ байһан «Аянщалга-90» гэһэн уласхоорондын выставкэдэ ерэһэн олон тоото айлшадыеород арадай аялга дуунуудаар угтаба. Эндэ Советскэ Союдай долоон хоног нээлгын баяр ёһолол боллоо.

Эдэ долоон хоногой туршада хотын ажал хэрэг эрхилдэг бүлэгөөрхидэй ба олониитын түлөөлэгшэд совет делегацитай уулзаха юм. «СССР—Япон» бүлгэмэй правлениин түрүүлэгшэ, СССР-эй далайн флодой министр Юрий Вольмер тэрэниие толгойлно. Эб найрамдалай сэсэрлиг соо дайн дажар буруушаалгын совет-япон митинг үнгэргэгдэхэ ёһотой. Нагасакида ородой хүүр дээрэ хүшөө нээгдэхэ, Владивостогой, Орёлой, Владимирска областиин хүгжэмтэ коллективүүд бэлиг шадабарила харуулха юм.

«Манай хотодо Советскэ Союзай долоон хоногые үнгэргэлгэ Японой болон СССР-эй хоорондо хүршэ ёһоной һайн харилсаануудые хүгжөөлгэдэ туһа болохо бээзэ гэжэ найданабди»—гэжэ долоон хоногые нээлгын баяр ёһолол дээрэ выставкын директор Тосно Мацуфудзи хэлээ һэн.

„Буряад үнэн"-91

УНШАГШЫН АНКЕТЭ

ХҮНДЭТЭ УНШАГШАД! Мүнөө үедэ хэблэлдэ захил хэхэһээ гадна газетынгаа шанар һайжаруулха, бүри һонирхолтой, уншасатай, гоё һайхан болгохо, таанадай хүсэл эрмэлзэлдэ гүйсэд харюусадаг болгохо гээшэ бидэнэй, редакциин хүдэлмэрилэгшэдэй, гол шухала зорилго, үе сагай эрилтэ болоно ха юм. Таанадай һанамжа, дурадхалнууд, шүүмжэлхы ажаглалтанууд манай саашанхи хүдэлмэридэ сэгнэшэгүй, ехэ аша туһатай байха гэжэ тоолонобди. Урид толилогдоһон «Уншагшын анкетэдэ» харюу үгэһэн хүнүүдтэ баяр хүргэнэбди. Теэд оройдоол дүшөөд бэшэг ороһон байна гээшэ. Ушар иимэһээ дахинаа таанадта хандаха гэжэ шиидээбди. «Буряад үнэн» уншадаг хүн бүхэн энэ хөөрэлдөөндэ хабаадаха ёһотой гэжэ һананабди. Харюу бэшыт, нүхэд.

Һүүлдэнь хайшалжа абаад, газетымнай дүрбэдэхи нюурта заагдаһан адресаар редакцида эльгээгыт гэжэ гүйнабди.

1. Та манай газетые хэр үнинэй уншадаг гээшэбта? Захиһан газетыетнай үшөө хэд уншадаг байнаб?

____

____

____

____

____

____

2. Һүүлэй үедэ газетын хүдэлмэридэ хубилалта болоо гү, али үгы гү? Танай һанамжа. Байгша оной ямар материалнууд Танай анхарал илангаяа татааб?

____

____

____

____

____

____

3. «Толи» «Уран зохёолой хуудаһан», «Уншагшад дурадхана, шүүмжэлнэ, зүбшэнэ», «Хонхо», «Эрдэм-техникын эди шэди», «Хүн ба байгаали» гэхэ мэтэ тусхай хуудаһануудые һонирхолтой, уншасатай болгохын тула юу дурадхаха байнабта?

____

____

____

____

____

____

____

____

4. Газетын хэлэн танда хэр ойлгосотойб? Бүри һайн болгохо талаар дурадхал ямар байхаб?

____

____

____

____

____

5. Партийна, совет зургаануудай, ниитын эмхинүүдэй хүдэлмэри тухай ямар мэдээсэлнүүд болон хөөрэлдөөнүүдые таанад хүлеэнэбта? Хубилган шэнэдхэлгэ тухай ямар материал хэрэгтэй гээшэб?

____

____

____

____

6. Һургуулиин багшанарта туһа хүргэмөөр, һурагшадай һонирхол татамаар ямар материалнуудые толилжо байбал, таарамжатай байхаб?

____

____

____

____

„Буряад үнэн"-91

УНШАГШЫН АНКЕТЭ

7. Уран һайханай коллективүүдэй дуу хүгжэм, искусствада дуратайшуулай мүнөөнэй эрилтэнүүдые хангахын тула юун хэрэгтэйб? Хэн тухай материал гаргахые дурадханабта?

8. Толилогдодог фото-зурагууд болон шэмэглэлнүүд тушаа юун гэжэ хэлэхэ байнабта? Ямар шрифт таарамжатайб? Газетын нюур шарайе үзэмжэтэй болгохын тула юу хэхэб?

9. Үлүүсэ ехэ оршуулагдамал материал газетэдэ гарана гэжэ зарим уншагшад шүүмжэлдэг байна. Ямарыень хороогоо һаа, ямарыень үлөөгөө һаа дээрэб?

10. Шүүмжэлхы статьянууд, фельетон, «Сошордомо дохёо», «Будамшуу» тухай Та юу хэлэхэ байнабта?

11. Мүнөө жэлдэ захил хэлгэ Танай нютагта хэр эмхидхэгдээб? Ямар дутагдалнууд бииб? Юундэ «Буряад үнэндэ» захил муугаар ябанаб?

12. Танай мэргэжэл, ажал, наһан? (Нэрэ обогоо бэшэхээ өөһэдөө мэдээрэгты).

Асуудалнуудта харюусаһанайтнай түлөө Танда уридшалан баяр хүргэнэбди.

ГАЗЕТЫН РЕДАКЦИ.

АЛТАН МУНДАРГЫН ХОРМОЙДО

Һаяхан Түнхэнэй районой хүн зондо шухала удха шанартай үдэр болобо. Ушарынь юуб гэхэдэ, Туранай совхозой түб бууса Хойто-Гол һууринда соёлой үшөө нэгэ гуламта—түүхын этнографическа музей гэхэ гү, али угай бэшэгэй байшан мүндэлбэ. Тус музей нээхын тула совхозой хүдэлмэришэн бүхэн өөрынгөө хубита оруулалсаһан юм. Энэ хэрэг бүтээхын тула Хойто-Голой дунда һургуулиин багшанар Елизавета Лопсоновна Шобонова ба Ольга Ошоровна Шохонова гэгшэд ехэ эдэбхи үүсхэл гаргаа һэн. Энэ һайхан үүсхэлынь совхозой хүтэлбэрилэгшэд халуунаар дэмжээ.

Ажахын барилгашадай бригадын хүсөөр буряад ёһоор найман ханатай гэр баригдаба. Энээндэ һууринай айл бүхэнһөө арба-арбан түхэриг мүнгэ суглуулагдаа, хуушанай хубсаһа, зэр зэмсэгүүдые хойто-голойхид музейдэ бэлэглээ һэн.

Октябриин нэгэн, 11 саг. «Нилова-Пустынь» курорт ба Хойто-Гол һуурин хоёрой хоорондо оршодог Алтан-Мундаргын хормойдо хүн зон олоор сугларанхай. Эндэ амарагшад, районой ажахы, эмхи зургаанай түлөөлэгшэд байна.

Сугларагшадые амаршалхын тула 12 мори унаһан буряад хубсаһатай хүбүүд тооһо бурьюулан хатаргажа ерэбэ. Тэдэниие нютагай мэдээжэ малшан, Ленинэй, Ажалай Улаан Тугай орденуудай кавалер Гарма Генинович Паданов ударидаба. Г. Г. Паданов суглараһан зониие үреэлээр угтажа, хүн бүхэниие эдеэнэй дээжэ — сагаагаар хүндэлбэ. Арбан хоёр хүлэгэй дүрбэн тэгшэ үнгэ зүһые — малаан, зээрдэ, хатарша хара, борохон боро гэгшэдэй соло дуудагдаба.

Угай бэшэгэй байшангай дэргэдэхи талмай дээрэ ёохор наадан эхилбэ. Тиигэжэ байтар буряад хубсаһа үмдэһэн хоёр хүбүүд амаршалгын дуу дуулаһаар, сугларагшадые музей руугаа уриба.

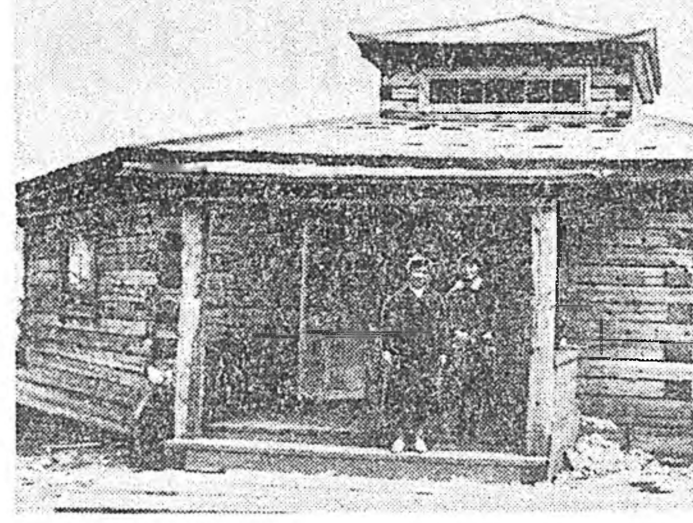

Хоёр дайнда хабаадагша Лопсон Намжилович Бильдуев ба мэдээжэ малшан Гарма Генинович Паданов гэгшэд үүдэнэй дэргэдэ улаан лентэ хайшалха эрхэдэ хүртөө һэн. Угай бэшэгэй байшангые даагша Е. Л. Шобоновада һүлдэ тэмдэгэй түлхюур барюулагдажа, суглараагшадые тус байшандаа тэрэ уриба.

Угай бэшэгэй байшан хадаа буряад арадай заншалаар найман ханатай гэр юм. Энээн соо срожо, Елизавета Лопсоновна түрүүшын экскурси үнгэргэбэ. Үүдэ орохотой хамта зүүн гарһаа таһалга эхилнэ, тэндэнь эрэ хүнэй хэрэглэжэ байһан зэр зэмсэгүүд табигданхай, байшангай хойто захадань — хоймортобурханай хэрэгсэлнүүд, саана — нютагаархидайнь дайнай хатуу шэрүүн үедэ Эсэгэ Ороноо хамгаалжа ябаһан тухай экспонадуүд табигданхай. Дайнда хабаадагшадай фото-зурагууд, шагналнууд бии. Тус экспонадые байгаалиин булан һэлгэнэ, саашаа — эхэнэрнүүдэй таһалга. Музей ганса нютагай урданай ажабайдал тухай хөөрэнэ бэшэ, мүнөө үе, ажалай түрүүшүүл тухай хөөрэнэ.

Музей соо энээнһээ гадна уг изагуурай булан бии. Тэндэ нютагай хүн зон ямар яһатанһаа бүридэһэн бэ — шошоолог гү, али шэршэ, һойһод гү, али соёд гү гэжэ тэмдэглэгдэнхэй.

Угай бэшэгэй байшан соо орохоодо, таатай зохид байна. Таһалга бүхэниинь өөрын онсо удхатайгаар шэмэглэгдэнхэй. Шэмэглэлгын бүхы хүдэлмэри

«ДАЯН»

18

20

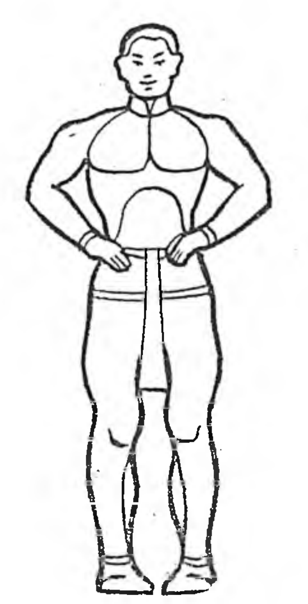

21

22

17

19

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь октябриин 17, 18, 19, 23-най номернуудта).

Упр. 17. Шанха дээшээ хараад хэбтэжэ, дүрбэн мүсөө бохиилгон жиихэ хүдэлгөө үглөө бүри хахад час соо хэбэл, бүхы бэеын шуһанай гүйдэлые һайжаруулна, дүрбэн мүсын булшангай нарин ба гэдэһэнэй бүдүүн болоходо, туһатай байна.

Упр. 18. Согсойн һуужа хоёр гараа һэльбэлдүүлэн, хүлэйнгөө хурганһаа барижа, борьбсороо һуудал яһанай тобогорые дээшэнь үргэхэ хүдэлгөө хэбэл, сэдьхэлэй шаналалые арилгажа, тархи толгойе һэргээнэ. Энэ хүдэлгөөн эдеэнэй һүүлээр — нэгэ час болоһон хойно долооноо арбан хүрэтэр хэжэ болоно.

Упр. 19. Хоёр хүлөө һайса алсайжа, хоёр гараараа хоёр хүлэйнгөө эрхы хурга адхажа, тэгшэ һууха хүдэлгөөе үдэр бүри үглөөнэй долоонһоо арба хүрэтэр хэбэл, һүүжэ, нюрганай үбшэ сарахада туһатай байдаг.

Упр. 20. Хүлөө үбдэгөөрөө шанга нугалжа, хоёр гараараа һүбээгээ тулажа, үльмээ дээшэ доошонь болгожо һууха хүдэлгөөе арбанһаа хори хүрэтэр хэбэл, сагаан мяха (шамбаран), бүдүүн гуяын (һуудалай нервын) үбшэ, шалаа гаргахада туһатай.

Упр. 21. Хоёр хүлөө мүртэез адли алсайн зогсожо, ууса нюргаяа хоёр нюдаргаараа ээлжэлүүлэн, зуу дахин сохибол, нюрганай үбдэхэдэ, шалаа гаргахада туһатай. Энэ хүдэлгөөе эдеэлһэнэй һүүлээр эдеэнэй шэнгэхэ үедэ хэхэдээ, түрүүн хүнгэхэнөөр, саашада хүндэхэнөөр сохижо хэнэ.

Упр. 22. Үглөөгүүр наранай гарахын урда аалин нам, сүлөө газарта һулаханаар забилан һуужа, хоёр гарайнгаа альгануудые суухынгаа ойро табижа, нэгэ сэдьхэлээр жэгдэ гүн амисхаал абажа, тус хүдэлгөө хахад час үлүүтэй саг соо хэбэл, бэлэгүүн хиие тэгшэ болгожо, бэе махабадые шэираг хүсэтэй болгоно.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

НАМАРАЙ ҺАЙНДЭР

Нарһатын 1-дэхи дунда һургуулида географи ба биологиин һайндэртэ зорюулагдаһан долоон үдэр һаяхан үнгэргэгдэбэ. Энэ хугасаа соо һонирхолтой элдэб хэмжээ ябуулганууд эмхидхэгдэжэ, һайндэр гурбан шатаар үнгэргэгдөө.

•Сентябриин 28-да 5—8-дахи классуудай үдэшэ үнгэргэгдэһэн юм. Энэ үдэшэеэ тэдэнэр «Алтан намар» гэжэ нэрлэһэн байха юм. Үхибүүд энэ үдэртөө ехэ һайнаар бэлдээ гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Бүхы классууд ханын газетэнүүдые, баглаа сэсэгүүдэй, баян намарай уран һайханай номернуудые бэлдэбэ. Гадна бүхы классууд, «намарай дангина» гэһэн түлөөлэгшэнэртэй байгаа. Конкурсдо 5-дахи «б» классай һурагша Таня Фомина илажа гараа гээд онсолоое. Биологиин викторинада 8-дахи классайхид бултанһаа булюу байба. Намарта зорюулагдаһан дуунай конкурсдо 6 «в» классай һурагшад эрхимлээ һэн.

Үдэшын дүн согсолходо, 6-дахи «в» класс бултанһаа олон очко абажа, түрүү һууридa гараһан байба.

Мүн ахамад классууд «Намарай баал» үнгэргэбэ. «Намарай баалай» дангинанарай дунда 11-дэхи «б» классай һурагша Номина Жамсуева бултанһаа яаха аргагүй булюу байжа, 1-дэхи һуурида гарахаараал гараба. Тэрээндэ «Намарай баалай дангина» гэһэн лентэ зүүлгэгдээ.

Тиигээдшье 11-дэхи «б» классайхид конкурсын бүхы «шалгалтануудые» һайнаар барижа, түрүү һуурида гараа гэжэ тэмдэглэмээр.

Харин эхин классайхид «Урғасын һайндэр» үнгэргэжэ, баһал хоорондоо мүрысэбэ.

Е. АНДЫКОВА.

Спорт — Спорт — Спорт — Спорт

Футбол

«СЭЛЭНГЭ» — «АМУР» — 5:2

«Сэлэнгэ»—Арслан Жамьяндабаев (Константин Кабунов), Сергей Иванов, Виктор Машковцев (Юрий Толовко), Орснок Озиев, Владимир Чумаков, Сергей Кокорин (Алексей Карпов), Валерий Истомин, Олег Соболев, Юрий Гришин, Леонид Иванов, Александр Алферов (Сергей Капанин);

«Амур»—Алан Какоев, Сергей Серченков, Евгений Мишин, Сергей Кузьмин (Валерий Куляшов), Александр Булдыгин, Фиkгат Рахимьянов, Александр Ибрагимов, Александр Хара Сахал, Евгений Крячек, Анатолий Чеканов, Константин Прилоус;

Мүрысөөнэй судьянууд—республикын категориин судья Анатолий Очирчук, Александр Беликов, Сергей Дмитрюк (бултадаа Томск), мүрысөөнэй судья-инспектор, республикын категориин судья Владимир Михайлов (Шэтэ).

Айлшаар манайда ерэһэн Комсомольск-на-Амуре хотын команда Сибирь ба Алас-Дурна зүгэй зонын футболистнуудтай наадажа эхилһээр гуша гараһ жэл боложо ябана. Үнгэрһэн энэ үе соо командын гэшүүд хоёр удаа зонын футболистнуудай дунда гурбадахи, хоёрдохи һуури эзэлһэн байна.

Үнгэрэгшэ жэлдэ «Амурай» команда зоно соогоо һүүлшын һууринуудай нэгые эзэлхэдээ, хотынгоо футболдо дуратайшуулай, спортивна хүтэлбэрилэгшэдэй болон олонийтын зүгһөө шанга шүүмжэлэлдэ ороһон юм. Тиигэжэ командын ахалагша тренер, хэдэн футболистнууд «Амурай» коллективтэй хахасаха баатай болоо һэн. Мүнөө тус командын ахамад тренерээр урдандаа хоёрдохи тренерээр хүдэлжэ ябаһан Г. Н. Кожемяко томилогдонхой. Тиихэдэ командадань сэрэгэй уялгата албанай һүүлээр хэдэн футболистнуудынь бусажа ерэһэн байха юм. «Амурай» футболистнууд үнгэргэгдөөд байһан хорин табан уулзалгаһаа 29 очкотой болонхой, мүрысөөнэй таблицада зургаадахи һуури эзэлнэ.

«Сэлэнгын» футболистнууд хабар — майн 9-дэ эдэнэртэ айлшалхадаа 2:0 тоотойгоор шүүгдэжэ ерээ бэлэй. «Харин мүнөө командамнай энэ харюугаа абажа шадаха ха гү?» гэһэн бодолдо стадиондо суглараагшад энэ үдэшэлэн абтаһан байгаа. Футболой наадандa дуратайшуулай иимэ һанал бодолдо абтахань гайхалгүй юм. Юуб гэхэдэ, «Сэлэнгын» футболистнууд байгша ондо һанаһанда хүрэжэ наадангүй гэжэ булта һайн мэдэнэ ха юм. Тиихэдэ Сибириин хото городуудаар ябажа, ээлжээтэ уулзалгануудаа үнгэргэхэдөө, нэгэл очко нэмэритэй бусажа ерээ бшуу. Гурбан уулзалгада Новокузнецкын, Рубцовскын «Металлург», «Торпедо» командануудта 3:0, 2:1 гэһэн тоотойгоор шүүгдэһэн, харин Бийскын «Прогресстэй» 1-1 гэһэн тоотойгоор тэнсэһэн байгаа.

Үдэрэй эгээ дүрбэн сагта наадан эхилжэ, суглараагшадай анхарал татаба. Мүрысөөнэй судья Анатолий Очирчугай жэмбүүрээрээ эшхэрэмсээр «Сэлэнгын» футболистнууд һайн добтолго хэжэ ороно. Футболистнууд Олег Соболев, Леонид Иванов, Сергей Кокорин, Александр Алферов гэгшэд энэ үдэшэлэн ехэ оролдосотойгоор, шадамар бэрхээршье наадаа гэжэ абаһаар тэмдэглэхэ дуран хүрэнэ. Энээндэ наадаһай эхилһээр долоодохи минутын ябажа байхада айлшадай ворота руу оруулагдаһан түрүүшын бүмбэгэ гэршэ боложо үгэнэ. Энээнэй удаа хоёрхон минутын үнгэрөөшьегүй байхада, үшөө нэгэ бүмбэгэ айлшадай воротада оруулагдаба. Эдэ бүмбэгэнүүдые Олег Соболев Александр Алферов хоёр сохижо оруулһан байгаа. Энэнэй удаа талмайн ээдэй добтолгоёо бага зэргээр һуладхахатай зэргэ айлшадай добтологшод бүмбэгэеэ бэе бэедээ гоё һайханаар дамжуулалсажа ябаад, урагшаа гараа бэлэй. Командын гэшүүд Александр Хара Сахал, Евгений Крячек, Александр Ибрагимов гурбан эбтэй эетэйгээр наадажа, харюугай нэгэ бүмбэгэ сохижо урдибэ.

Нааданай эхилһээр дүшэдэхи минута ябажа эхилбэ. «Сэлэнгын» футболистнууд талмайн баруун захаар добтолгодо оробо. Энэ үедэ добтологшодой дунда гэнтэ бии болоһон командын гол хамгаалагша Виктор Машковцев бүмбэгэ абамсаараа урагшаа гаража, гурбадахи бүмбэгэ сохижо оруулхадаа, стадиондо суглараагшадые баясуулхын ехээр баясуулаа. Гол хамгаалагшын иимэ нэтэрүү добтолго бултанда һайшаагдаа ха юм.

Нааданай хоёрдохи хахадай һаяа эхилбэ гэн гэһээ, Александр Алферовой углууһаа нааданда оруулһан бүмбэгэ хоёр командын гэшүүд буляалда буляалдаһаар байтарнь, нэгэ һамбаанда тэрэниие үрдижэ абаһан Сергей Кокорин айлшадай ворота руу оруулжархиба. Уулзалгын тоо 4:1 боложо, футболой нааданда дуратайшуулые баясуулха ёһоороо баясуулба.

Уулзалгын эхилһээр 65-дахи минутын ябажа байхада, айлшадай добтологшо Александр Ибрагимов «Сэлэнгын» ворота руу хоёрдохи бүмбэгэ сохижо оруулаа ха юм. Харагшадай дунда һонирхол татаһан наадан энээгээр дүүрээгүй. Саашань үшөө хорёод минута тухай саг үлөөд байба. Өөрынгөө стадион дээрэ түрүүшынхиеэ иимэ һайн наада харуулһан «Сэлэнгын» футболистнууд ээлжэлжэ ябаад, добтолгонуудые хэжэ, айлшадайнгаа хамгаалагшадые яһала мэгдэхээнэ, тухашаруулна.

«Сэлэнгын» добтологшодой дундаһаа Леонид Иванов Олег Соболев хоёр шуран хурдан, абаһан бүмбэгэеэ бэлээр буляалгахагүй байһанаа энэ үдэр харуулаа. Тиигэжэ эдэнэрэй Үсэд нэтэрүү добтолго, оролдолго үшөө нэгэ баяр асараа. Бүмбэгэ абаһан Леонид Иванов тэрэнээ зохидхоноор Олегтоо дамжуулан үгэжэ, табадахи бүмбэгэ айлшадай ворота руу оруулагдаа гэзшэ!

Иигэжэ гоё, һайн, шанга добтолготойгоор эхилһэн наадан 5:2 гэһэн тоотойгоор дүүрэжэ, «Сэлэнгын» футболистнууд хоёр очко нэмэхынгээ хажуугаар харагшадай нэрьемэ альга ташалгаар үдэшэгдэбэ. Энээнһээ үнэтэй, сэнтэй юун байха бэлэй! Ээлжээтэ наадан октябриин 24-дэ, Буряадай ССР-эй 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадион дээрэ үнгэргэгдэхэ юм. Айлшаар манайда Шэтын «Локомотив» команда ерэхэ болонхой. Эндэ «Сэлэнгын» футболистнуудай энэ үдэр наадаһандал адляар, эсэхэ сусахые мэдэнгүй, гоё һайхан наада харуулхыень хүсэе.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

Кино, театрнуудта

Зональный фестиваль любительских театров Восточной Сибири

Городской Дворец Пионеров им. П. П. Постышева.

Операция «Окорок»— в 14.

ДК «Текстильщик»

Медведь — в 14.

ВСГИК

Самозванец — в 19.

«Дружба»

Ловушка для одинокого мужчины — в 13-20, 17-30, 19-20, 21-10, Кинолекторий для учащихся СПТУ города—«Закон для всех», худ. фильм—Светик — в 15-10.

«Родина»

Ловушка для одинокого мужчины — в 10, 12, 14, 16, 18-10, 20, 21-40.

«Прогресс»

Так жить нельзя (2 серии)— в 9-30, 11-40, 14, 16-20, 18-40, 20-50.

Зеленый зал—Шина — королева джунглей (Женщина-Тарзан) — в 9-30, 11-50, 14-10, 16-30, 18-50, 21.

«Октябрь»

Оке и его мир — в 9-40, Пираты XX века—в 13-20, 15, 21-20, Знахарь — в 11, 16-30, 19.

«Восток»

Крот и медицина—в 15-30.

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52. секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства —2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21. 2-57-63; информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45. Заказ № 245.